

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ
ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ

Διπλωματική Εργασία

Εξωτερικός Έλεγχος και Εκτίμηση Κινδύνου

της

ΙΩΑΝΝΑΣ ΤΥΡΟΒΑ

Επιβλέπων Καθηγητής: Κος Ταχυνάκης Παναγιώτης

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος
στην Εφαρμοσμένη Λογιστική και Ελεγκτική

Θεσσαλονίκη 2018

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής διατριβής είχα σε όλο το διάστημα της εκπόνησής της, την στήριξη και την καθοδήγηση του επιβλέποντα καθηγητή μου Κο Ταχυνάκη Παναγιώτη τον οποίο και επιθυμώ να ευχαριστήσω. Περαιτέρω, σημαντική ήταν και η συμβολή του οικογενειακού, επαγγελματικού και φιλικού μου περιβάλλοντος τόσο για την ψυχολογική στήριξη όσο και για την ανταλλαγή ιδεών και απόψεων σχετικά με την ολοκλήρωση μία επιστημονικής διατριβής.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική διατριβή μελετά της επιστήμη της ελεγκτικής δίνοντας έμφαση στον εξωτερικό έλεγχο και την εκτίμηση του κινδύνου. Συγκεκριμένα, θα γίνει αναφορά στις διαφορές μεταξύ εσωτερικού και εξωτερικού ελέγχου ενώ θα επισημανθεί η ανεξαρτησία των εξωτερικού ελεγκτή από τη διοίκηση της οικονομικής μονάδας. Περαιτέρω, θα γίνει αναφορά στον εντοπισμό του κινδύνου, στην έννοια του ουσιώδους σφάλματος και τον κίνδυνο εντοπισμού ενώ θα αναλυθούν διεξοδικά οι διαδικασίες σχεδιασμού και περάτωσης του ελέγχου καθώς και οι αντιδράσεις του ελεγκτή σε κινδύνους και σφάλματα.

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	2
1.1 Εισαγωγή	5
1.2 Εννοιολογική προσέγγιση.....	5
1.3 Διακρίσεις και σκοποί ελέγχου	6
1.4 Θέματα που εξετάζει η Ελεγκτική – Εσωτερικός έλεγχος: Η περίπτωση της Ελλάδας.....	8
1.5 Θεμελιώδεις αρχές του ελεγκτικού επαγγέλματος.....	10
1.6 Σκοπός της διπλωματικής.....	13
1.7 Δομή της διπλωματικής.....	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	16
2.1 Ορισμός της ποιότητας ελέγχου	16
2.2 Τα κίνητρα του ελεγκτή για την παροχή υψηλής ποιότητας ελέγχου	18
2.3 Απειλές στην ανεξαρτησία του ελεγκτή.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΈΛΕΓΧΟΣ.....	20
3.1 Ορισμός, σκοπός και είδη ελέγχου	20
3.2 Εξωτερικός ελεγκτής.....	24
3.3 Αναγκαιότητα και χρησιμότητα ελέγχου.....	25
3.4 Επιτόπου έλεγχος και αποδεικτικά στοιχεία	26
3.5 Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ	32
4.1 Εννοιολογική προσέγγιση.....	32
4.2 Κίνδυνος ουσιώδους σφάλματος.....	33
4.3 Κίνδυνος εντοπισμού	33
4.4 Μοντέλο ελεγκτικού κινδύνου	34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ.....	40
5.1 Σχεδιασμός ελέγχου	40
5.2 Στρατηγική και σχέδιο ελέγχου.....	40
5.3 Διαδικασίες εκτίμησης κινδύνου.....	42
5.4 Διαδικασίες εκτίμησης κινδύνου ουσιώδους σφάλματος.....	44
5.5 Χρήση ισχυρισμών	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΟΥΣΙΩΔΕΣ ΜΕΓΕΘΟΣ	47
6.1 Έννοια και Καθορισμός	47
6.2 Υπολογισμός του ουσιώδους μεγέθους	48
6.3 Ουσιώδους μέγεθος εκτέλεσης	50
6.4 Ειδικό επίπεδο ουσιώδους μεγέθους	50
6.5 Τεκμηρίωση στο φάκελο ελέγχου	51
6.6 Καθορισμός επιπέδου ασήμαντων σφαλμάτων και ανεκτό σφάλμα ..	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΕΛΕΓΚΤΗ ΣΕ ΚΙΝΔΥΝΟΥΣ ΚΑΙ ΣΦΑΛΜΑΤΑ.....	54
7.1 Γενικές αντιδράσεις	54
7.2 Περαιτέρω ελεγκτικές διαδικασίες	54
7.3 Επάρκεια παρουσίασης, γνωστοποίησης και ελεγκτικών τεκμηρίων	57
7.4 Αξιολόγηση και γνωστοποίηση σφαλμάτων	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.....	62
Βιβλιογραφία.....	64
Εικόνα 1 Δομή προτύπων 1.....	30
Εικόνα 2 Δομή προτύπων 2.....	31
Εικόνα 3 Απεικόνιση Ελεγκτικού Κινδύνου.....	32

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ

1.1 Εισαγωγή

Συνεχείς είναι οι εξελίξεις που παρατηρούνται σε μια σύγχρονη οικονομία. Η αύξηση του αριθμού των μεγάλων επιχειρήσεων και των πολύπλοκων οικονομικών οργανισμών, ο συνεχώς διευρυμένος και ισχυροποιούμενος θεμιτός και αθέμιτος ανταγωνισμός, η έντονη ανάπτυξη των οργανωμένων αγορών χρήματος και κεφαλαίου και η συνεχής διεύρυνση της τάξεως των επαγγελματιών στελεχών επιχειρήσεων είναι μερικά από τα πιο αξιοσημείωτα δείγματα των σύγχρονων οικονομικών εξελίξεων.

Οι εξελίξεις αυτές είναι προϊόν της εφαρμογής σύνθετων οικονομικών πολιτικών, της παρουσίας ευνοϊκών κοινωνικών και πολιτικών συγκυριών, της παρέμβασης του Κράτους στην οικονομική ζωή της χώρας και της ικανότητας των φορέων των οικονομικών οργανισμών του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα να διαχειρίζεται αποτελεσματικά τους οικονομικούς πόρους που κατέχουν. Αυτή η ικανότητα ταυτίζεται με τη δυνατότητά τους να λαμβάνουν ορθολογικές αποφάσεις.

Η πιο σημαντική από τις προϋποθέσεις για τη λήψη ορθολογικών αποφάσεων είναι η έγκυρη εξασφάλιση επαρκώς και κατάλληλων χρηματοοικονομικών πληροφοριών. Η παροχή των πληροφοριών αυτών είναι έργο της Λογιστικής. Συγκεκριμένα, η Λογιστική ασχολείται με τη μέτρηση, τη συλλογή, την καταχώρηση, την ταξινόμηση, τη συσχέτιση και την παρουσίαση χρηματοοικονομικών κυρίως πληροφοριών. Επιπρόσθετα, οι χρηματοοικονομικές ή λογιστικές πληροφορίες είναι χρήσιμες μόνο όταν είναι αξιόπιστες, σχετικές και ουσιώδεις. Είναι έργο της Ελεγκτικής, η εξακρίβωση και η επαλήθευση της αξιοπιστίας και της σημαντικότητάς τους (Γρηγοράκος, 1989).

1.2 Εννοιολογική προσέγγιση

Η Ελεγκτική είναι ένας από τους πιο σημαντικούς κλάδους της Λογιστικής. Ασχολείται με τη διατύπωση αρχών και κανόνων που αφορούν τη διεξαγωγή οικονομικών ελέγχων. Οι έλεγχοι αυτοί αποσκοπούν στην επαλήθευση της

ελικρίνειας των ισχυρισμών και των διαβεβαιώσεων τρίτων. Οι ισχυρισμοί αυτοί αφορούν κατά κανόνα οικονομικά ζητήματα.

Ως επιστημονικός κλάδος παράγει καινούργια γνώση μέσα από τη διεξαγωγή ορθολογικής και μεθοδικής έρευνας και εξασφαλίζει την έγκυρη παρουσίαση των νέων γνώσεων. Η σύγχρονη Ελεγκτική είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις πιο βασικές επιστήμες της διοίκησης οικονομικών μονάδων, όπως την Οικονομική, Στατιστική, Νομική και Πληροφορική. Από τις επιστήμες αυτές, η Ελεγκτική αντλεί τη σύγχρονη μεθοδολογία για την ικανοποιητική επίλυση θεμάτων που αναφέρονται στο υποκείμενο και το αντικείμενο των ελέγχων και στην ελεγκτική εργασία.

Η Ελεγκτική είναι, επίσης, τεχνική. Αξιοποιεί την καινούργια γνώση που παράγει ο επιστημονικός κλάδος της, για να ικανοποιήσει πρακτικές ανάγκες ελέγχου και συγκεκριμένα, για να καθορίσει πρότυπα και ελεγκτικές διαδικασίες που εξασφαλίζουν το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Η τεχνική αναζητά τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο συγκεκριμένο σκοπό και στο μέσο που οδηγεί στην επίτευξη του σκοπού αυτού.

Η Ελεγκτική διακρίνεται σε Δημόσια και Ιδιωτική. Η πρώτη αποτελεί κλάδο της Δημόσιας Λογιστικής και ασχολείται με τον έλεγχο των οργανισμών του Δημοσίου, των Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου και των μη κερδοσκοπικών οργανισμών γενικά. Η Ιδιωτική Ελεγκτική αποτελεί κλάδο της Ιδιωτικής Λογιστικής και έχει ως αντικείμενο τον έλεγχο, κυρίως, των κερδοσκοπικών οικονομικών μονάδων. Η διεξαγωγή του είναι έργο των εξωτερικών ελεγκτών.

Μέχρι το 1955 δεν υπήρχαν στη χώρα μας αναγνωρισμένοι και ειδικά καταρτισμένοι εξωτερικοί ελεγκτές. Οι τακτικοί έλεγχοι των ετήσιων λογιστικών καταστάσεων των ανώνυμων εταιριών δεν είχαν το κύρος, την πληρότητα και την αντικειμενικότητα των ελέγχων που διενεργούν οι επαγγελματίες ελεγκτές (Παπάς, 1999).

1.3 Διακρίσεις και σκοποί ελέγχου

Στη σφαίρα της Ιδιωτικής Ελεγκτικής υπάγονται διάφοροι έλεγχοι που μπορούν να διακριθούν σε:

A) Διοικητικούς ελέγχους, οι οποίοι αποσκοπούν στο να εξακριβώσουν εάν έχουν επιτευχθεί οι σκοποί της διοίκησης της επιχείρησης. Είναι ο κλάδος του εσωτερικού ελέγχου και διενεργείται, κυρίως, από τον εσωτερικό ελεγκτή, χωρίς αυτό να αποκλείει την ανάθεση της διενέργειας του σε εξωτερικό ελεγκτή. Ο ελεγκτής αξιολογεί το διοικητικό έργο με βάση το βαθμό της αποδοτικότητας συγκεκριμένου μέλους της διοίκησης ή ενός συλλογικού διοικητικού οργάνου της επιχείρησης.

B) Λειτουργικούς ή διαχειριστικούς ελέγχους που ανατίθενται στον εσωτερικό ελεγκτή. Αποβλέπει στην παρακολούθηση όλων των λειτουργιών της επιχείρησης, ώστε να συμβάλει ουσιαστικά στη βελτίωση της επικοινωνίας μεταξύ των διαφόρων επιπέδων της διοικητικής ιεραρχίας και στην αύξηση της όλης αποδοτικότητας της επιχειρηματικής μονάδας. Τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται στο λειτουργικό έλεγχο καθορίζονται από το αντικείμενο του ελέγχου, τη φύση των εργασιών και τις διατάξεις των σχετικών νόμων.

Γ) Λογιστικούς ελέγχους, οι οποίοι διακρίνονται σε εσωτερικούς και εξωτερικούς. Ο εσωτερικός έλεγχος ασκείται από τον εσωτερικό ελεγκτή και αποσκοπεί στην προστασία του ανθρώπινου δυναμικού, τη διαφύλαξη των περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης, την εφαρμογή των εντολών της διοίκησης από τους εργαζόμενους και την εξασφάλιση της λειτουργίας ενός αποτελεσματικού λογιστικού συστήματος. Ο εξωτερικός έλεγχος διενεργείται από εξωτερικούς ελεγκτές, αποσκοπεί κυρίως στην εξακρίβωση της αξιοπιστίας των λογιστικών καταστάσεων.

Ως βασικοί σκοποί του ελέγχου, γενικά, μπορούν να αναφερθούν οι εξής(Παπαδάτου, 2005):

A) Η πρόληψη ακούσιων ή εκούσιων σφαλμάτων, απατών και καταδολιεύσεων. Πρόκειται για τον καλούμενο προληπτικό έλεγχο, ο οποίος διενεργείται πριν ή κατά την εκτέλεση της διαχειριστικής πράξεως και της λογιστικής της απεικόνισεως. Ο έλεγχος αυτός διενεργείται, κατά κύριο λόγο, από εσωτερικό ελεγκτή.

B) Η αποκάλυψη και καταστολή ακούσιων ή εκούσιων σφαλμάτων, απατών και καταδολιεύσεων. Πρόκειται για τον καλούμενο κατασταλτικό έλεγχο, ο οποίος διενεργείται μετά την εκτέλεση της διαχειριστικής πράξεως και της λογιστικής απεικόνισης. Ο έλεγχος αυτός ασκείται κατά κύριο λόγο από εξωτερικό ελεγκτή.

Γ) Η πιστοποίηση, μετά από συστηματικό έλεγχο, περί της ακρίβειας και ειλικρίνειας των ετήσιων οικονομικών καταστάσεων. Το έργο αυτό ανήκει αποκλειστικά στον εξωτερικό ελεγκτή.

1.4 Θέματα που εξετάζει η Ελεγκτική – Εσωτερικός έλεγχος: Η περίπτωση της Ελλάδας

Έχοντας ως μέτρο σύγκρισης τον ίδιο τον ελεγχόμενο οργανισμό, ο έλεγχος διακρίνεται σε δύο μεγάλες κατηγορίες τον εσωτερικό και τον εξωτερικό. Έτσι, ο εσωτερικός έλεγχος αναλύεται ως ακολούθως(Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών Ελλάδος, 2016):

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών (Institute of Internal Auditors-I.I.A.) ο Εσωτερικός Έλεγχος ορίζεται ως *«μία ανεξάρτητη, αντικειμενική, ασφαλής και συμβουλευτική δραστηριότητα σχεδιασμένη να προσθέτει αξία και να βελτιώνει τις λειτουργίες του οργανισμού. Βοηθάει ένα οργανισμό να επιτύχει τους αντικειμενικούς σκοπούς του προσφέροντας μία συστηματική επιστημονική προσέγγιση για την αποτίμηση και βελτίωση της αποτελεσματικότητας, της διαχείρισης κινδύνων και των διαδικασιών διοίκησης»*. Για να μπορέσει να εφαρμοστεί με επιτυχία ο εσωτερικός έλεγχος σε έναν οργανισμό, βασική προϋπόθεση είναι να υπάρχουν συγκεκριμένες και καταγεγραμμένες διαδικασίες οι οποίες θα αποτελέσουν το σημείο αναφοράς για τη διενέργεια των ελέγχων, επίσης θα πρέπει να διασφαλιστεί η ανεξαρτησία του τμήματος Εσωτερικού Ελέγχου στα πλαίσια του οργανογράμματος της επιχείρησης και η στελέχωσή του με καταρτισμένο προσωπικό.

Στόχοι του εσωτερικού ελέγχου είναι(Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών Ελλάδας, 2017):

1. Ο έλεγχος της λειτουργίας των επιμέρους τμημάτων του Οργανισμού σύμφωνα με την πολιτική και τις στρατηγικές που καθορίζονται από τη Διοίκηση.

2. Η διαπίστωση της αποτελεσματικότητας της εσωτερικής οργάνωσης και διοίκησης.

3. Η διαπίστωση απάτης, ατασθαλιών, λαθών και αδυναμιών στην οργάνωση και λειτουργία φυσικών και ανθρώπινων συστημάτων, που μπορεί να προκαλέσουν μείωση της περιουσίας της επιχειρηματικής μονάδας ή απώλεια αυτής.

4. Η αναφορά των συμπερασμάτων στη διοίκηση και η ενσωμάτωση μέτρων διόρθωσης ή βελτίωσης όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο.

Διεθνώς η αξία του εσωτερικού ελέγχου αναγνωρίζεται από όλους τους εμπλεκόμενους στην ελεγκτική διαδικασία. Για παράδειγμα ένας από τους κύριους στόχους του εσωτερικού ελέγχου, όπως παρουσιάσαμε προηγουμένως είναι και η διαπίστωση φαινομένων απάτης εντός της επιχείρησης, έχει διαπιστωθεί λοιπόν ότι από το σύνολο των περιπτώσεων οικονομικής απάτης που διαλευκάνθηκαν, ο εσωτερικός έλεγχος απεκάλυψε περιπτώσεις απάτης και κακοδιαχείρισης σε ποσοστό 18%, ενώ μόνο το 2% των περιπτώσεων οφείλετε στον έλεγχο που διενεργήθηκε από τον εξωτερικό ορκωτό ελεγκτή (το υπόλοιπο 30% οφείλετε σε καταγγελίες και το 50% σε καθαρή τύχη) (McMillan, 2006).

Στην Ελλάδα ο πρώτος νόμος που καθιέρωσε τον εσωτερικό έλεγχο είναι ο Ν. 3016/2002. Με το νόμο αυτό ο εσωτερικός έλεγχος γίνεται υποχρεωτικός για όλες τις εισηγμένες εταιρείες, οι οποίες και πρέπει να διαθέτουν υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου. Η υπηρεσία αυτή στελεχώνεται από εσωτερικούς ελεγκτές, οι οποίοι διορίζονται από το Διοικητικό Συμβούλιο (Δ.Σ.) της εταιρίας και είναι πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης. Κατοχυρώνεται επίσης η ανεξαρτησία τους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, αφού δεν υπάγονται ιεραρχικά σε καμία υπηρεσιακή μονάδα της εταιρείας, αναφέρονται στην ανώτερη διοίκηση και στο Δ.Σ.(Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 2002). Μια ακόμα σημαντική εξέλιξη για τον εσωτερικό έλεγχο ήταν και ο Ν. 3492/2006 που προέβλεπε, τη σύσταση Μονάδων Εσωτερικού Ελέγχου (Μ.Ε.Ε.) σε όλα τα Υπουργεία, τις Περιφέρειες της χώρας και στους εποπτευόμενους από αυτά φορείς με προϋπολογισμό πάνω από 3.000.000 ευρώ, στο πλαίσιο προστασίας των οικονομικών τους συμφερόντων. Αυτός ο Νόμος θεωρείται καινοτόμος, καθώς επιχειρείται για πρώτη φορά μαζική εφαρμογή του εσωτερικού ελέγχου σε υπηρεσίες του Δημοσίου Τομέα, οι οποίες μάλιστα διαχειρίζονται σημαντικά κονδύλια του κρατικού προϋπολογισμού. Ο νόμος προέβλεπε ότι οι Μ.Ε.Ε. συστήνονται με Π.Δ. ύστερα από πρόταση των Υπουργών Εσωτερικών και Οικονομικών και του καθ' ύλην αρμόδιου Υπουργού. Ωστόσο, δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμα η διαδικασία υλοποίησης του

εσωτερικού ελέγχου στα Υπουργεία, τις Περιφέρειες και στους εποπτευόμενους από αυτά φορείς, καθώς δεν έχουν εκδοθεί μέχρι σήμερα τα σχετικά Π.Δ. για τη σύσταση και λειτουργία των Μ.Ε.Ε.(Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 2006).

1.5 Θεμελιώδεις αρχές του ελεγκτικού επαγγέλματος

Ο κώδικας ηθικής που αναλύεται ακολούθως έχει αντληθεί από το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών. Σκοπός του εν λόγω κώδικα είναι να προάγει την κουλτούρα ηθικής στο επάγγελμα του εσωτερικού ελέγχου (ωστόσο σημειώνεται πως οι ίδιοι κανόνες ηθικής ισχύουν και για τους εξωτερικούς ελεγκτές).

Ο εσωτερικός έλεγχος είναι μια ανεξάρτητη και αντικειμενική διαβεβαιωτική και συμβουλευτική δραστηριότητα, σχεδιασμένη να προσθέτει αξία και να βελτιώνει τις λειτουργίες ενός οργανισμού. Βοηθάει τον οργανισμό να επιτύχει τους αντικειμενικούς σκοπούς του, υιοθετώντας μία συστηματική, επαγγελματική προσέγγιση στην αξιολόγηση και βελτίωση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών διαχείρισης κινδύνων, των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου και εταιρικής διακυβέρνησης.

Ένας Κώδικας Ηθικής είναι κατάλληλος και αναγκαίος για το επάγγελμα του εσωτερικού ελέγχου, καθώς εδραιώνει την εμπιστοσύνη ως προς την αντικειμενικότητα διαβεβαίωσης θεμάτων εταιρικής διακυβέρνησης, διαχείρισης κινδύνων και συστημάτων εσωτερικού ελέγχου.

Ο Κώδικας Ηθικής του ΠΑ εκτείνεται πέρα από τον ορισμό του Εσωτερικού Ελέγχου, προκειμένου να συμπεριλάβει δύο θεμελιώδη συστατικά στοιχεία:

1.Τις Αρχές που σχετίζονται με το επάγγελμα και την πρακτική του εσωτερικού ελέγχου.

2.Τους Κανόνες Συμπεριφοράς που αναμένεται να ακολουθούν οι εσωτερικοί ελεγκτές.

Αυτοί οι Κανόνες βοηθούν στην κατανόηση και μετατροπή των Αρχών σε πρακτική εφαρμογή και στοχεύουν στο να καθοδηγήσουν την ηθική συμπεριφορά

των εσωτερικών ελεγκτών. Η έννοια «εσωτερικοί ελεγκτές» περιλαμβάνει τα μέλη του ΠΑ, τους κατόχους ή τους υποψήφιους για την απόκτηση επαγγελματικών πιστοποιήσεων και όλους όσους παρέχουν υπηρεσίες εσωτερικού ελέγχου σύμφωνα με τον Ορισμό του Εσωτερικού Ελέγχου(Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών Ελλάδος, 2016).

Εφαρμογή και Ισχύς

Αυτός ο Κώδικας Ηθικής ισχύει τόσο για τα άτομα, όσο και για τα νομικά πρόσωπα που παρέχουν υπηρεσίες εσωτερικού ελέγχου. Για τα μέλη του Ινστιτούτου και τους κατόχους ή υποψήφιους για τις επαγγελματικές πιστοποιήσεις του ΠΑ, οι παραβιάσεις του Κώδικα Ηθικής θα αξιολογούνται και θα αντιμετωπίζονται σύμφωνα με τους Εσωτερικούς Κανονισμούς και τις Διοικητικές Οδηγίες του Ινστιτούτου. Το γεγονός ότι μια συγκεκριμένη συμπεριφορά δεν αναφέρεται στους Κανόνες Συμπεριφοράς, δεν την εμποδίζει από το να καθίσταται απαράδεκτη ή επαίσχυντη, και συνεπώς το μέλος, ο κάτοχος πιστοποίησης ή ο υποψήφιος μπορεί να είναι υπόλογος για πειθαρχική δίωξη.

Αρχές

Οι εσωτερικοί ελεγκτές αναμένεται ότι θα εφαρμόζουν και θα υπερασπίζονται τις ακόλουθες αρχές(Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών Ελλάδος, 2016):

- Ακεραιότητα: Η ακεραιότητα των εσωτερικών ελεγκτών εδραιώνει την εμπιστοσύνη και παρέχει έτσι τη βάση για στήριξη της κρίσης τους.
- Αντικειμενικότητα: Οι εσωτερικοί ελεγκτές επιδεικνύουν το υψηλότερο επίπεδο επαγγελματικής αντικειμενικότητας κατά τη συγκέντρωση, αξιολόγηση και κοινοποίηση των πληροφοριών για τη δραστηριότητα ή τη διαδικασία που εξετάζεται. Οι εσωτερικοί ελεγκτές προβαίνουν σε μια ισορροπημένη εκτίμηση όλων των σχετικών περιπτώσεων και δεν επηρεάζονται αδικαιολόγητα από τα δικά τους συμφέροντα, ή τα συμφέροντα άλλων, κατά το σχηματισμό των κρίσεων.
- Εμπιστευτικότητα: Οι εσωτερικοί ελεγκτές σέβονται την αξία και την κυριότητα της πληροφόρησης που λαμβάνουν και δεν κοινοποιούν

πληροφορίες χωρίς κατάλληλη εξουσιοδότηση, εκτός εάν υπάρχει νομική ή επαγγελματική υποχρέωση για να γίνει κάτι τέτοιο.

- **Επάρκεια:** Οι εσωτερικοί ελεγκτές χρησιμοποιούν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις εμπειρίες που απαιτούνται για την παροχή των υπηρεσιών εσωτερικού ελέγχου.

Κανόνες συμπεριφοράς

Οι κανόνες συμπεριφοράς των ελεγκτών αναλύονται με βάση τις αρχές που διέπουν το εν λόγω επάγγελμα. Έτσι, αποτυπώνονται ως εξής (Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών Ελλάδος, 2016):

1. Ακεραιότητα

Οι εσωτερικοί ελεγκτές:

1.1 Θα εκτελούν την εργασία τους με εντιμότητα, επιμέλεια και υπευθυνότητα.

1.2 Θα τηρούν τους νόμους και θα προβαίνουν στις κοινοποιήσεις που απαιτούνται από τη νομοθεσία και το επάγγελμα.

1.3 Δεν θα εμπλέκονται συνειδητά, ως μέρη, σε οποιαδήποτε παράνομη δραστηριότητα, ούτε θα εμπλέκονται σε πράξεις ατιμωτικές για το επάγγελμα του εσωτερικού ελεγκτή ή για τον οργανισμό.

1.4 Θα σέβονται και θα συμβάλλουν στους νόμιμους και ηθικούς αντικειμενικούς σκοπούς του οργανισμού.

2. Αντικειμενικότητα

Οι εσωτερικοί ελεγκτές:

2.1 Δεν θα συμμετέχουν σε οποιαδήποτε δραστηριότητα ή θα συνάπτουν σχέσεις που ενδέχεται να βλάψουν ή να θεωρείται ότι βλάπτουν την αμερόληπτη εκτίμησή τους. Συμπεριλαμβάνονται οι δραστηριότητες ή οι σχέσεις εκείνες οι οποίες ενδέχεται να συγκρούονται με τα συμφέροντα του οργανισμού.

2.2 Δεν θα αποδέχονται οτιδήποτε μπορεί να βλάψει ή να θεωρείται ότι βλάπτει την επαγγελματική τους εκτίμηση.

2.3 Θα κοινοποιούν όλες τις σημαντικές πληροφορίες που τους γνωστοποιούνται και ενδέχεται να παραποιήσουν, εάν δεν κοινοποιηθούν, την έκθεση των υπό έλεγχο δραστηριοτήτων.

3. Εμπιστευτικότητα

Οι εσωτερικοί ελεγκτές:

3.1 Θα είναι συνετοί στη χρήση και προστασία των πληροφοριών που αποκτούν κατά τη διάρκεια άσκησης των καθηκόντων τους.

3.2 Δεν θα χρησιμοποιούν πληροφορίες για προσωπικό κέρδος ή κατά τρόπο αντίθετο με τη νομοθεσία ή επιβλαβή για τους νόμιμους και ηθικούς αντικειμενικούς σκοπούς του οργανισμού.

4. Επάρκεια

Οι εσωτερικοί ελεγκτές:

4.1 Θα ασχολούνται μόνο με εκείνες τις υπηρεσίες για τις οποίες διαθέτουν τις αναγκαίες γνώσεις, δεξιότητες και εμπειρία.

4.2 Θα παρέχουν υπηρεσίες εσωτερικού ελέγχου, σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα για την Επαγγελματική Εφαρμογή του Εσωτερικού Ελέγχου.

4.3 Θα βελτιώνουν συνεχώς την επάρκεια, την αποτελεσματικότητα και την ποιότητα των υπηρεσιών τους.

1.6 Σκοπός της διπλωματικής

Η ελεγκτική είναι ένας κλάδος της επιστήμης της λογιστικής με σημαντική βαρύτητα τόσο για τη λειτουργία των επιχειρήσεων όσο και για τη σωστή και με διαφάνεια λειτουργία του κράτους. Η ολοκλήρωση της ελεγκτικής επιστήμης επήλθε μέσα από κανόνες που διατυπώθηκαν νομοθετικά με τη συμβολή των ΔΠΕ καθώς και από τους κανόνες συμπεριφοράς που τίθενται για την άσκηση του επαγγέλματος του ελεγκτή.

Η παρούσα διπλωματική έρευνα, επιχειρεί να προσεγγίσει τις σημαντικότερες πτυχές της ελεγκτικής επιστήμης δίνοντας έμφαση στον εξωτερικό «ανεξάρτητο έλεγχο» και την εκτίμηση του κινδύνου.

1.7 Δομή της διπλωματικής

Η διάρθρωση της εν λόγω έρευνας έχει ως εξής:

Στο πρώτο κεφάλαιο, επιχειρείται μία εισαγωγή στην ελεγκτική επιστήμη. Συγκεκριμένα, δίνεται ο ορισμός, ο σκοπός και οι διακρίσεις του ελέγχου ενώ περαιτέρω αναφέρονται οι κανόνες και οι αρχές του ελεγκτικού επαγγέλματος που είναι μείζονος σημασίας για τη διασφάλιση της ακεραιότητας τόσο του ελεγκτή όσο και της εν γένει διαδικασίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μία αρθρογραφική επισκόπηση σημαντικών ερευνών δημοσιευμένων σε επιστημονικά έντυπα και περιοδικά. Οι εν λόγω έρευνες μελετούν τον ορισμό της ποιότητας ελέγχου, τα κίνητρα του ελεγκτή για την παροχή υψηλής ποιότητας ελέγχου καθώς και τις απειλές στην ανεξαρτησία του ελεγκτή.

Στο τρίτο κεφάλαιο, αναφέρεται ο εξωτερικός έλεγχος. Πιο αναλυτικά δίνεται ο ορισμός του, αναφέρεται η ανεξαρτησία του εξωτερικού ελεγκτή, η αναγκαιότητα του ελέγχου ενώ επίσης γίνεται αναφορά στην «καρδιά» της ελεγκτικής διαδικασίας που αποτελεί ο επιτόπου έλεγχος καθώς και στα ΔΠΕ.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, γίνεται αναφορά στον ελεγκτικό κίνδυνο. Αρχικά, δίνεται ο ορισμός του ως ο κίνδυνος ο ελεγκτής να εκφράσει μη ενδεδειγμένη γνώμη ελέγχου ή να καταλήξει σε μη ενδεδειγμένα συμπεράσματα και ευρήματα, όταν οι οικονομικές καταστάσεις είναι ουσιωδώς εσφαλμένες. Περαιτέρω, αναφέρονται ο κίνδυνος ουσιώδους σφάλματος και εντοπισμού καθώς και το μοντέλο ελεγκτικού κινδύνου.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, αναφέρεται ο εντοπισμός και η εκτίμηση του κινδύνου. Πιο αναλυτικά, γίνεται αναφορά στο σχεδιασμό και τη στρατηγική ελέγχου, τις διαδικασίες εκτίμησης κινδύνου και ουσιώδους σφάλματος καθώς και στη χρήση ισχυρισμών της διοίκησης σχετικά με την αναγνώριση, την επιμέτρηση, την παρουσίαση και τη γνωστοποίηση των διαφόρων στοιχείων των οικονομικών καταστάσεων και των σχετικών γνωστοποιήσεων.

Στο έκτο κεφάλαιο, αναφέρεται το ουσιώδες μέγεθος. Συγκεκριμένα, δίνεται ο ορισμός του και οι τρόποι καθορισμού του ενώ επίσης αναφέρονται το ουσιώδες μέγεθος εκτέλεσης, το ειδικό επίπεδο ουσιώδους μεγέθους, η τεκμηρίωση στο φάκελο ελέγχου και ο καθορισμός επιπέδου ασήμαντων σφαλμάτων και το ανεκτό σφάλμα.

Τέλος, στο έβδομο κεφάλαιο, αναφέρονται οι αντιδράσεις του ελεγκτή σε κινδύνους και σφάλματα. Αρχικά, γίνεται αναφορά στις γενικές αντιδράσεις και ακολούθως στις περαιτέρω ελεγκτικές διαδικασίες, την επάρκεια παρουσίασης, γνωστοποίησης και ελεγκτικών τεκμηρίων καθώς και στην αξιολόγηση και γνωστοποίηση των εντοπισμένων σφαλμάτων που αποτελούν το τελευταίο στάδιο της ελεγκτικής διαδικασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει παρουσίαση κάποιων σημαντικών επιστημονικών ερευνών και άρθρων τα οποία σχετίζονται άμεσα με το περιεχόμενο της παρούσας εργασίας. Τα εν λόγω άρθρα και οι έρευνες έχουν δημοσιευθεί σε επιστημονικά περιοδικά και εφημερίδες, σε ηλεκτρονικά έντυπα κ.ά. και ανευρέθηκαν μέσω διαδικτύου σε σελίδες όπως το google scholar και το papers.ssrn.com.

2.1 Ορισμός της ποιότητας ελέγχου

Ο έλεγχος αποτιμάται για την ικανότητά του να παρέχει ανεξάρτητη διαβεβαίωση της αξιοπιστίας των λογιστικών πληροφοριών, γεγονός που βελτιώνει την κατανομή των πόρων και την αποδοτικότητα των συμβάσεων. Η αυξανόμενη πολυπλοκότητα των επιχειρηματικών συναλλαγών και των λογιστικών προτύπων αυξάνει τις δυνατότητες του ελεγκτή να προσθέσει αξία.

Τα τελευταία χρόνια, οι αλλαγές πρωτοφανούς μεγέθους, άλλαξαν ουσιαστικά το τοπίο της αγοράς ελέγχου τόσο για τους ελεγκτές όσο και για τους πελάτες τους. Για πρώτη φορά στην ιστορία, το δημόσιο λογιστικό επάγγελμα στις ΗΠΑ βρίσκεται υπό άμεση κυβερνητική ρύθμιση. Το αποτέλεσμα είναι μια θαλάσσια μεταβολή της δυναμικής προσφοράς και ζήτησης των αγορών ελέγχου και μια ραγδαία έρευνα που επιδιώκει να κατανοήσει καλύτερα τους παράγοντες που επηρεάζουν την ποιότητα του ελέγχου(Johnstone, et al., 2011).

Η ποιότητα του ελέγχου, είναι το επίκεντρο της πλειοψηφίας της ελεγκτικής έρευνας που δημοσιεύθηκε τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια. Ωστόσο, ο εννοιολογικός χαρακτήρας και η σχέση με την ποιότητα της χρηματοοικονομικής αναφοράς δεν είναι καλά κατανοητά. Επιπλέον, ενώ η βιβλιογραφία χρησιμοποιεί μεγάλο αριθμό πληρεξουσίων για τη μέτρηση της ποιότητας του ελέγχου, δεν υπάρχει συναίνεση ως προς τα καλύτερα μέτρα και την ελάχιστη συστηματική κατεύθυνση.

Θεωρείτε ότι οι υπηρεσίες αξιοπιστίας που παρέχονται από τους ελεγκτές αποτελούν οικονομικό αγαθό και υποστηρίζουν ότι η ποιότητα του ελέγχου καθορίζεται τόσο από τη ζήτηση πελατών όσο και από τον ελεγκτή, η οποία εξαρτάται από τα κίνητρα και τις ικανότητες του πελάτη και του ελεγκτή. Η ζήτηση

για ποιότητα του ελέγχου προκύπτει από τα κίνητρα των πελατών, όπως καθορίζονται από παράγοντες όπως το κόστος των υπηρεσιών και η ρύθμιση. και την ικανότητα του πελάτη να ανταποκριθεί σε αυτό το αίτημα, όπως αντικατοπτρίζεται σε παράγοντες όπως η επιτροπή ελέγχου και η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου.

Περαιτέρω, η παροχή της ποιότητας του ελέγχου επηρεάζεται από τα κίνητρα του ελεγκτή για ανεξαρτησία, όπως καθορίζεται από παράγοντες όπως η φήμη, οι διαφορές και οι ρυθμιστικές ανησυχίες καθώς και την ικανότητα του ελεγκτή να παρέχει την ποιότητα του ελέγχου, όπως αντικατοπτρίζεται σε παράγοντες όπως η εμπειρογνωμοσύνη και οι εισροές σε επίπεδο συμμετοχής στη διαδικασία ελέγχου. Έτσι, η διαφοροποίηση μεταξύ των κινήτρων και των ικανοτήτων των πελατών και των ελεγκτών οδηγεί σε διακύμανση της ποιότητας του ελέγχου (Hogan & Martin, 2009).

Ενώ η υψηλή ποιότητα του ελέγχου παρέχει μεγαλύτερη διασφάλιση της υψηλής ποιότητας της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης, η ποιότητα της χρηματοοικονομικής αναφοράς είναι επίσης συνάρτηση του συστήματος χρηματοοικονομικής πληροφόρησης της εταιρείας και των εγγενών χαρακτηριστικών της. Το σύστημα χρηματοοικονομικής πληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένων των εσωτερικών ελέγχων, χαρτογραφεί τις υποκείμενες οικονομικές πληροφορίες της επιχείρησης στις οικονομικές εκθέσεις. Τα εγγενή χαρακτηριστικά της επιχείρησης χαρακτηρίζονται από τα υποκείμενα οικονομικά της, τα οποία καθορίζονται από τη διαδικασία δημιουργίας των επιστροφών (Dechow, et al., 2010).

Το σύστημα χρηματοοικονομικής πληροφόρησης της εταιρείας και τα εγγενή χαρακτηριστικά της επηρεάζουν με ακρίβεια τον τρόπο με τον οποίο οι οικονομικές της εκθέσεις αντικατοπτρίζουν την υποκείμενη οικονομία, περιορίζοντας έτσι το επιτεύξιμο επίπεδο ποιότητας χρηματοοικονομικής πληροφόρησης. Παραδείγματος χάρη, η ποιότητα της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης αναμένεται να είναι χαμηλότερη για επιχειρήσεις με δυσκολία μέτρησης των εγγενών χαρακτηριστικών, όπως τα περιουσιακά στοιχεία που συνίστανται κυρίως σε επενδυτικές ευκαιρίες, από ότι για τις επιχειρήσεις με περιουσιακά στοιχεία που αποτελούνται κυρίως από ενσώματα περιουσιακά στοιχεία, ανεξάρτητα από το επίπεδο ποιότητα του ελέγχου.

Έτσι, σύμφωνα με τα προαναφερόμενα, υιοθετούμε έναν ορισμό της ποιότητας του ελέγχου που αντικατοπτρίζει τη στενή σχέση του ελεγκτή με την ποιότητα της

χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και εξετάζει τους περιορισμούς που επιβάλλει το σύστημα χρηματοοικονομικής πληροφόρησης της εταιρείας και τα εγγενή χαρακτηριστικά της. Συγκεκριμένα, η υψηλότερη ποιότητα ελέγχου ορίζεται ως η «μεγαλύτερη βεβαιότητα ότι οι οικονομικές καταστάσεις αντικατοπτρίζουν πιστά τα υποκείμενα οικονομικά στοιχεία της εταιρείας, εξαρτώμενα από το σύστημα χρηματοοικονομικής αναφοράς και τα εγγενή χαρακτηριστικά της»(Defond & Zhang, 2014).

2.2 Τα κίνητρα του ελεγκτή για την παροχή υψηλής ποιότητας ελέγχου

Ο «κίνδυνος δέσμευσης» χρησιμοποιείται στην επαγγελματική βιβλιογραφία για να περιγράψει την έκθεση του ορκωτού ελεγκτή σε «απώλεια ή αρνητική φήμη από δικαστικές διαμαρτυρίες, αρνητική δημοσιότητα ή άλλα γεγονότα που προκύπτουν σε σχέση με τις ελεγμένες οικονομικές καταστάσεις» (SAS 106). Ο κίνδυνος δέσμευσης προκύπτει από τρεις πηγές: κίνδυνο διαφοράς, κίνδυνος φήμης και κίνδυνος ρύθμισης. Ο κίνδυνος της δικαστικής δίωξης εκθέτει τους ελεγκτές σε χρηματικές ποινές, ενώ ο κίνδυνος της φήμης εμποδίζει την προσέλκυση και διατήρηση πελατών. Ο κίνδυνος ρύθμισης είναι η απειλή της ρυθμιστικής παρέμβασης, η οποία θέτει τους ελεγκτές σε κυρώσεις που περιλαμβάνουν πρόστιμα και ποινικές κυρώσεις. Αυτοί οι κίνδυνοι, ωστόσο, δεν είναι ανεξάρτητοι. Για παράδειγμα, οι δικαστικές διαφορές και οι κανονιστικές κυρώσεις ενδέχεται να βλάψουν τη φήμη του ελεγκτή. Ως εκ τούτου οι ελεγκτές δίνουν τη μέγιστη προσοχή κατά τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων προκειμένου να μην τεθεί υπό αμφισβήτηση το έργο τους(Knechel, et al., 2009).

2.3 Απειλές στην ανεξαρτησία του ελεγκτή

Οι ρυθμιστικές αρχές έχουν εκφράσει την ανησυχία τους για το γεγονός ότι η μακροχρόνια «συνεργασία» των ελεγκτών-πελατών δημιουργεί εξοικείωση που απειλεί την ανεξαρτησία του ελεγκτή. Μια κοινώς προτεινόμενη λύση είναι να μεταβάλει τη ζήτηση των πελατών με την υποχρέωση της εναλλαγής των ελεγκτών (PCAOB, 2011a). Ωστόσο, οι επικριτές της υποχρεωτικής εναλλαγής υποστηρίζουν ότι καταστρέφει τις γνώσεις που έχουν αποκτηθεί από τη μακροχρόνια θητεία ορκωτών ελεγκτών-πελατών και επιτρέπει τις «εναλλαγές γνώμης» υπό τη μορφή μετακόμισης σε έναν πιο ανεξάρτητο ελεγκτή (PCAOB, 2011b).

Οι περισσότερες μελέτες διαπιστώνουν ότι η μακροχρόνια θητεία βελτιώνει την ποιότητα του ελέγχου. Επιπλέον, η μακροχρόνια θητεία δεν επηρεάζει τις προσαρμογές ελέγχου ή το κόστος χρέους των ιδιωτικών εταιρειών. Ωστόσο, μερικές μελέτες διαπιστώνουν ότι η μακροχρόνια θητεία απειλεί την ποιότητα του ελέγχου. Συγκεκριμένα, η μακροχρόνια διάρκεια συσχετίζεται με λιγότερα GC και περισσότερους ρυθμούς συγκράτησης στην Αυστραλία, υψηλότερα τέλη ελέγχου για τους πρώην πελάτες της Andersen και χαμηλότερη ποιότητα κερδών πριν από την SOX (αλλά και βραχυπρόθεσμη διάρκεια).

Συνολικά, οι περισσότερες μελέτες διαπιστώνουν ότι η μακροχρόνια θητεία δεν επηρεάζει την ποιότητα του ελέγχου και μπορεί να βελτιώσει ακόμη και την κατάσταση. Εντούτοις, μια ανεπίλυτη ερώτηση είναι ο λόγος για τον οποίο η σύντομη θητεία μειώνει την ποιότητα του ελέγχου. Μία εξήγηση είναι ότι οι ελεγκτές έχουν λιγότερες γνώσεις συγκεκριμένων πελατών κατά τα πρώτα έτη και, κατά συνέπεια, λιγότερες αρμοδιότητες για την ανίχνευση υποδεέστερων αναφορών. Ένας άλλος είναι ότι οι ελεγκτές έχουν ισχυρότερα κίνητρα για να αποδώσουν την πίεση των πελατών τους στα πρώτα χρόνια εξαιτίας της χαμηλής πυκνότητας. Μια τρίτη εξήγηση είναι η αντίστροφη αιτιότητα: η χαμηλή ποιότητα του ελέγχου αυξάνει τον κύκλο εργασιών του ελεγκτή, περιορίζοντας έτσι τη διάρκεια της θητείας των ελεγκτών. Δεδομένου λοιπόν, των αντικρουόμενων και ασαφών ερευνών απαιτείται περαιτέρω μελέτη επί του θέματος (Gul, et al., 2009).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΈΛΕΓΧΟΣ

3.1 Ορισμός, σκοπός και είδη ελέγχου

Οι εξωτερικοί έλεγχοι είναι οι έλεγχοι που διεξάγονται απόένα ανεξάρτητο, ως προς την ελεγχόμενη οικονομική οντότητα, πρόσωπο. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι το πρόσωπο αυτό δεν έχει υπαλληλική σχέση με τον ελεγχόμενο και διενεργεί τις όποιες ελεγκτικές επαληθεύσεις σε καθεστώς ανεξαρτησίας. Δηλαδή ο ελεγχόμενος δεν μπορεί να ασκήσει άμεσα επιρροή στα αποτελέσματα των ελέγχων και ουσιαστικά πρέπει να είναι έτοιμος να διαχειριστεί το ελεγκτικό αποτέλεσμα (θετική έκβαση ελέγχου-αρνητική έκβαση ελέγχου). Οι εξωτερικοί έλεγχοι μπορούν να διακριθούν σε δύο κύριες κατηγορίες: α) στους ελέγχους οικονομικών καταστάσεων (financial statement audit) που διεξάγουν ανεξάρτητοι ορκωτοί ελεγκτές και β) στους ελέγχους συμμόρφωσης που διεξάγουν διάφορες κυβερνητικές υπηρεσίες (government audit), από κυβερνητικούς ελεγκτές(Καραμάνης, 2008).

Τονίζεται ότι η βασική επιδίωξη του εξωτερικού ελέγχου, ο τελικός σκοπός του, είναι να πληροφορήσει τους ενδιαφερόμενους, δηλαδή τους μετόχους, τους τρίτους, το προσωπικό και το Κράτος, αν οι οικονομικές καταστάσεις μιας οικονομικής μονάδας, σαν σύνολο, παρουσιάζουν την αληθινή εικόνα της περιουσιακής της κατάστασης και των οικονομικών της αποτελεσμάτων. Βέβαια, για να φτάσει ο έλεγχος στον τελικό αυτό σκοπό του, έχει ερευνήσει, με την εφαρμογή σχετικών ελεγκτικών διαδικασιών, εκτός από τα άλλα και αν τυχόν υπάρχουν ουσιώδη λάθη, κλοπές ή καταδολιεύσεις σημασίας. Αν και στους άμεσους στόχους του ελέγχου δεν περιλαμβάνεται η ανεύρεση μικροκλοπών και εσκεμμένων ή μη σφαλμάτων επουσιώδους σημασίας, ωστόσο και ο κίνδυνος αυτός καλύπτεται από την επισήμανση των ανεπαρκειών και κενών του συστήματος εσωτερικού ελέγχου και γενικά, από το ότι η ύπαρξη και μόνο του ελέγχου, αποτελεί σημαντικό αποτρεπτικό παράγοντα διάπραξης λογιστικών και διαχειριστικών λαθών και ανωμαλιών, γι' αυτό, εξάλλου και το κόστος του ελέγχου χαρακτηρίζεται ως ασφάλιστρο κατά των κινδύνων αυτών.

Οι λογιστικές καταστάσεις σπάνια αποδίδουν πιστά την οικονομική κατάσταση της επιχείρησης και τα αποτελέσματα των εργασιών της και αυτό γιατί (Porter, et al., 2003):

- Το έργο της ανακάλυψης, της πρόληψης ή της καταστολής όλων των λαθών, παραλείψεων και νοθεύσεων που πιθανόν να παρουσιάζονται κατά τη διάρκεια της χρήσης είναι οικονομικά ασύμφορο ή και ανέφικτο.
- Η πολυπλοκότητα της σύγχρονης επιχειρησιακής πραγματικότητας δυσχεραίνει την επιλογή της κατάλληλης μεθόδου για την επίλυση συγκεκριμένων λογιστικών θεμάτων.
- Ο έντονος φορολογικός προσανατολισμός της λογιστικής πρακτικής στη χώρα μας παρεμποδίζει την πλήρη και συνεπή εφαρμογή των λογιστικών αρχών και προτύπων.
- Η διενέργεια της απογραφής των στοιχείων του ισολογισμού δεν είναι πολλές φορές ακριβής λόγω της πληθώρας των απογραφόμενων στοιχείων και του ανεπρακούς ελέγχου που ασκείται.
- Οι διάφορες κλοπές και ζημιές περιουσιακών στοιχείων αλλοιώνουν την αντιστοιχία που πρέπει να υπάρχει μεταξύ του περιεχομένου του λογαριασμού και της πραγματικότητας, όπως την καταδεικνύουν τα αποτελέσματα της απογραφής.

Σύμφωνα με το άρθρο 16 του Π.Δ. 226 του 1992, ο τακτικός έλεγχος των οικονομικών καταστάσεων αποβλέπει στη διακρίβωση του κατά πόσο οι ελεγχθείσες οικονομικές καταστάσεις εμφανίζουν ακριβοδίκαια την οικονομική θέση της ελεγχόμενης μονάδας κατά την ημερομηνία σύνταξης του ισολογισμού της και τα αποτελέσματα των εργασιών της κατά την ελεγχόμενη περίοδο.

Ο ελεγκτής χρειάζεται αντικειμενικά κριτήρια μέτρησης, τα οποία όμως δεν υπάρχουν ούτε στη σχετική βιβλιογραφία ούτε στην πράξη. Έτσι, το πόσο ακριβοδίκαια απεικονίζουν οι λογιστικές καταστάσεις την οικονομική θέση και τα αποτελέσματα της ελεγχόμενης επιχείρησης καθορίζεται τελικά από τον ελεγκτή με βάση την επιστημονική του κατάρτιση και την επαγγελματική του ικανότητα.

Για να επιτύχει το σκοπό του εξωτερικού ελέγχου, ο ελεγκτής θα πρέπει να συγκεντρώσει επαρκή αποδεικτικά στοιχεία που θα του επιτρέψουν να τεκμηριώσει τα εξής (Porter, et al., 2003):

- Την ύπαρξη των στοιχείων του ισολογισμού.
- Την πληρότητα των καταχωρήσεων.
- Την αριθμητική ακρίβεια των καταχωρήσεων, των μετρήσεων και των αποτιμήσεων.
- Την ταξινόμηση των στοιχείων.
- Την αυτοτέλεια των χρήσεων.
- Την προσαρμογή των λογαριασμών.
- Την ύπαρξη ενδεχόμενων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.
- Τη νομιμότητα των πράξεων.

Αξιολόγηση του εσωτερικού ελέγχου

Κατ' αρχάς οι εξωτερικοί ελεγκτές πρέπει να περιγράφουν το σύστημα εσωτερικού ελέγχου του πελάτη. Όταν η επιχείρηση είναι μικρή, η περιγραφή γίνεται βασισμένη στις πληροφορίες των ιδιοκτητών, των υπαλλήλων της επιχείρησης, καθώς και τις δικές τους πληροφορίες. Για τις μεγάλες επιχειρήσεις συνήθως χρησιμοποιούνται τα διαγράμματα ροής και τα ερωτηματολόγια. Ακολουθούν οι έλεγχοι διαδικασιών, οι οποίοι έχουν σαν σκοπό να διαπιστωθεί, αν η περιγραφή του συστήματος εσωτερικού ελέγχου συμφωνεί με το πραγματικά εφαρμοζόμενο σύστημα. Αυτό επιτυγχάνεται με την παρακολούθηση μικρού δείγματος της κάθε βασικής κατηγορίας των ταμειακών συναλλαγών και σε όλες τις φάσεις της διαδικασίας, τέτοιοι έλεγχοι είναι αυτοί των εισπράξεων μέσω ταχυδρομείου και οι εισπράξεις των πωλήσεων τοις μετρητοίς. Ακολουθεί η επαλήθευση των αθροισμάτων των ημερολογίων εισπράξεων και πληρωμών για να εξακριβωθεί η μηχανιστική ακρίβεια των ημερολογίων. Με την επαλήθευση των αθροισμάτων του ημερολογίου ταμείου συνδέεται στενά και η παρακολούθηση των καταχωρήσεων στο γενικό καθολικό. Επίσης, οι ελεγκτές ελέγχουν τις καταθέσεις της επιχείρησης στην τράπεζα, συγκρίνοντας τις τραπεζικές καταθέσεις με τους πίνακες εισπράξεων. Τα χρηματικά ποσά πρέπει να κατατίθενται αμέσως στην τράπεζα, για να μην υπάρχει η δυνατότητα επικάλυψης τυχόν ελλειμμάτων από τις εισπράξεις των επόμενων ημερών και ούτω καθ' εξής. Για την επαλήθευση των

εισπράξεων τοις μετρητοίς και την κατάθεσή τους, πρέπει να συγκρίνεται η ταινία της αθροιστικής μηχανής που έγινε η είσπραξη και η έκθεση της τράπεζας. Επίσης, πρέπει να εξετάζονται, όχι μόνο οι συνολικές καταθέσεις, αλλά και η ημερομηνία κατάθεσης και η ημερομηνία είσπραξης του ποσού. Ο έλεγχος των πληρωμών πρέπει να γίνεται με τη συμφωνία των ταμιακών πληρωμών που έχουν καταχωρηθεί στα βιβλία του πελάτη και με τις πληρωμές επιταγών που έχει καταχωρήσει η τράπεζα. Οι διάφοροι λογαριασμοί, όπως οι «διάφορες δαπάνες», οι «δαπάνες αναψυχής» και οι «δαπάνες προώθησης πωλήσεων», πρέπει να ελέγχονται προσεκτικά, διότι συνήθως σε αυτούς καταχωρούνται και χρηματικά ποσά τα οποία έχουν σφετεριστεί στελέχη της επιχείρησης. Οι επιταγές με τις ενδείξεις πληρωτέες τοις μετρητοίς ή στον κομιστή πρέπει να ελέγχονται, διότι αυτές καθώς δεν οπισθογραφούνται είναι αδύνατον να γνωρίζουμε ποιος τις εισέπραξε. Επίσης πρέπει να ελεγχθούν οι επιταγές, με τις οποίες καταβάλλονται μεγάλα ποσά σε διευθυντές, αξιωματούχους ή σε συγγενείς επιχειρήσεις. Σε αυτές τις περιπτώσεις εξετάζεται, αν οι πληρωμές έχουν εγκριθεί από τα αρμόδια πρόσωπα και αν αναφέρονται σωστά στις οικονομικές εκθέσεις. Μετά από όλους αυτούς τους ελέγχους, ακολουθεί η αξιολόγηση του συστήματος του εσωτερικού ελέγχου των ταμιακών συναλλαγών με την εντόπιση των αδύνατων και δυνατών σημείων του.

Η αξιολόγηση του ποσού του ταμείου που εμφανίζεται στον ισολογισμό, μπορεί να γίνει με την επιβεβαίωση των καταθέσεων, την καταμέτρηση του ταμείου της επιχείρησης και τη συμφωνία των εκθέσεων της τράπεζας με τα λογιστικά δεδομένα. Οι εκθέσεις των τραπεζών με τις καταθέσεις της επιχείρησης ταχυδρομούνται στους ελεγκτές από τις τράπεζες, μετά από σχετική επιστολή τους. Μέσα στη επιστολή αυτή ζητούν επίσης, να αναφέρονται τα χρέη της επιχείρησης προς την τράπεζα και οποιοσδήποτε άλλος σχετικός λογαριασμός που έχει δημιουργηθεί μεταξύ της τράπεζας και της επιχείρησης. Η μέτρηση των χρημάτων του ταμείου γίνεται παρουσία του υπευθύνου ταμία, ο οποίος και υπογράφει το έγγραφο καταμέτρησης του χρηματικού ποσού που έχει βρεθεί. Κατά την επαλήθευση των ρευστών του ταμείου, οι ελεγκτές πρέπει να έχουν στη διάθεση τους όλα τα διαπραγματεύσιμα περιουσιακά στοιχεία, όπως τα ρευστά διαθέσιμα, τα αξιόγραφα, τα εισπρακτέα γραμμάτια και τις αποδείξεις αποθηκών. Ο έλεγχος πρέπει να επεκταθεί επίσης, στις επιταγές που έχουν την ένδειξη «ανεπαρκής κατάθεση» ή «δεν υπάρχει τέτοιος λογαριασμός», διότι είναι

πιθανόν να τις έχουν καταθέσει υπάλληλοι αποσύροντας ρευστά. Όταν υπάρχουν επιταγές πληρωτέες, οι οποίες δεν έχουν εισπραχθεί ακόμη, κυρίως επιταγές μισθοδοσίας, οι ελεγκτές πρέπει να επικοινωνούν με το ενδιαφερόμενο πρόσωπο και αν είναι άγνωστο να πιστώνουν το λογαριασμό «αζήτητοι μισθοί και ημερομίσθια» και να χρεώνουν το ταμείο.

Ο λογαριασμός «ταμείο» στον ισολογισμό, πρέπει να εμφανίζει τα ποσά της τρέχουσας χρήσης και όχι της επόμενης. Επίσης, πρέπει να ελέγχονται οι διατραπεζικές μεταφορές επιταγών, διότι κατά τη μεταβατική περίοδο, μέχρι δηλαδή την καταχώρηση των σχετικών εγγραφών, τα ποσά πιθανότατα να είναι διπλογραμμένα. Τέλος, το υπόλοιπο ταμείου που εμφανίζεται στον ισολογισμό, πρέπει να περιέχει μόνο ποσά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τις τρέχουσες εργασίες. Τραπεζικές καταθέσεις που προορίζονται για εξόφληση μακροχρόνιου δανείου ή για ειδική χρήση, δεν πρέπει να εμφανίζονται στο ταμείο αλλά στο κυκλοφορούν ενεργητικό (Ζωίτσας, 2017).

3.2 Εξωτερικός ελεγκτής

Ο εξωτερικός ελεγκτής, σε αντίθεση με τον εσωτερικό ελεγκτή, δεν έχει καμία υπαλληλική σχέση ή άλλη εξάρτηση με την οικονομική μονάδα. Δηλαδή, ο εξωτερικός ελεγκτής είναι τελείως ανεξάρτητος και αδέσμευτος έναντι της ελεγχόμενης οικονομικής μονάδας και συνεπώς δεν επηρεάζεται καθόλου από τη διοίκησή της και έτσι εξουδετερώνονται πλήρως όλα τα προαναφερθέντα σοβαρά μειονεκτήματα του εσωτερικού ελεγκτή. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο αποκτά ιδιαίτερο κύρος το έργο του εξωτερικού ελεγκτή και το πόρισμά του που φέρει τη σφραγίδα της αντικειμενικότητας και του ανεπηρέαστου, να έχει ευρύτατη χρησιμότητα.

Είναι ευνόητο ότι για να δύναται ο εξωτερικός ελεγκτής να ανταποκρίνεται στις μεγάλες και ποικίλες απαιτήσεις του τόσο σπουδαίου και λεπτού έργου του, πρέπει να έχει και τα ανάλογα προσόντα. Τα απαιτούμενα προσόντα αναφέρονται, αφενός στην προσωπικότητά του και αφετέρου στην επαγγελματική του συγκρότηση. Ως πρώτο και κύριο προσόν, το οποίο αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του λειτουργήματος, θεωρείται το ανεπίληπτο ήθος και η ακεραιότητα του χαρακτήρα, γιατί το επάγγελμα του εξωτερικού ελεγκτή είναι επάγγελμα ήθους. Στα προαπαιτούμενα περαιτέρω

προσόντα περιλαμβάνονται η άρτια επιστημονική κατάρτιση, η εξειδικευμένη πείρα, η ικανότητα ταχείας αντίληψης και ασφαλούς κρίσεως, η επινοητικότητα, η αυτοπεποίθηση, η αναγκαία λεπτότητα για την εξέταση του έργου του ελέγχου της εργασίας των άλλων, η ικανότητα ευχερούς και ορθής εκφράσεως στον προφορικό και γραπτό λόγο, η επιμέλεια και η εργατικότητα.

3.3 Αναγκαιότητα και χρησιμότητα ελέγχου

Η αναγκαιότητα του ελέγχου οποιασδήποτε οικονομικής διαχείρισης ξένης περιουσίας πηγάζει από τις ατέλειες της ανθρώπινης φύσεως. Τα λάθη και οι καταδολιεύσεις είναι έμφυτα στον άνθρωπο, ο οποίος γεννιέται μαζί με τις ατέλειές του και τις αδυναμίες του. Βεβαίως, η εξέλιξη της επιστήμης και του πολιτισμού και γενικά οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες διαβίωσης, επηρεάζουν μέχρι κάποιο βαθμό, θετικά ή αρνητικά, τις ατέλειες και αδυναμίες αυτές, ποτέ όμως δεν τις εξασφαλίζουν γιατί είναι μέσα στη φύση του ανθρώπου. Τα λάθη, η ανειλικρίνεια και η απάτη μπορούν να καταπολεμηθούν μόνο με την οργάνωση, σε κάθε οικονομική διαχείριση ξένης περιουσίας, ουσιαστικού και ανεξάρτητου εξωτερικού ελέγχου, ο οποίος πρέπει να συμπληρώνεται και με οργάνωση πλήρους συστήματος εσωτερικού ελέγχου.

Το κόστος του εξωτερικού ελέγχου είναι συνήθως αρκετά υψηλό για την ελεγχόμενη επιχείρηση. Εκτός από τις αμοιβές των ελεγκτών, η επιχείρηση επιβαρύνεται με το κόστος των υπηρεσιών που προσφέρει το προσωπικό της στον ελεγκτή. Τα οφέλη που αποκομίζει η επιχείρηση από τον εξωτερικό έλεγχο είναι πολλαπλά, καθώς (Ρακιντζής, 2007):

- εξασφαλίζεται η συνεχής βελτίωση του λογιστικού της συστήματος
- βελτιώνεται η αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου της, καθώς αξιολογείται από ανεξάρτητο ελεγκτή
- αποκτούν νομιμότητα οι λογιστικές καταστάσεις της
- αυξάνεται η εγκυρότητα και η πληρότητα των δημοσιευμένων λογιστικών καταστάσεων όταν συνοδεύονται από το πιστοποιητικό ελέγχου

- διευκολύνεται η εκ μέρους της άντληση κεφαλαίων αφού ο σωστά πληροφορημένος επενδυτής αντιμετωπίζει μικρότερο κίνδυνο

- διευκολύνεται η διενέργεια του φορολογικού ελέγχου των βιβλίων της επειδή ο εφοριακός-ελεγκτής περιορίζει την έκταση και το χρόνο του ελέγχου του, όταν γνωρίζει ότι έχει προηγηθεί ο εξωτερικός ελεγκτής

- ενισχύεται ή αποδυναμώνεται η θέση των οικονομικών στελεχών της έναντι των μετόχων ανάλογα με τα πορίσματα του ελέγχου

3.4 Επιτόπου έλεγχος και αποδεικτικά στοιχεία

Ο «επιτόπου έλεγχος» κατέχει σημαντική θέση στην ελεγκτική διαδικασία γι' αυτό θα πρέπει να υπάρχει οργάνωση και να τίθενται συγκεκριμένοι στόχοι. Σε κάθε περίπτωση, είτε πρόκειται για τακτικό είτε για έκτακτο έλεγχο, το ελεγκτικό κλιμάκιο κατά την άφιξή του στην ελεγχόμενη υπηρεσία, ενημερώνει τον προϊστάμενο της ελεγχόμενης υπηρεσίας σχετικά με το σκοπό της επίσκεψης και σε περίπτωση άρνησης του υπευθύνου να επιτρέψει τον έλεγχο, ο συντονιστής του ελεγκτικού κλιμακίου, ενημερώνει τον επικεφαλής του ελεγκτικού Σώματος, για τις περαιτέρω νόμιμες ενέργειες.

Κατά τη διάρκεια του επιτόπου ελέγχου ισχύουν οι εξής τέσσερις βασικοί κανόνες(Spencer, 2001):

- Έλεγε μόνος σου.
- Κάνε τις σωστές ερωτήσεις.
- Εστίασου σε γεγονότα και πράξεις.
- Εξήγησε τι ακριβώς κάνεις.

Τα αποδεικτικά στοιχεία που προκύπτουν αξιολογούνται σε σχέση με τα προκαθορισμένα κριτήρια ελέγχου ώστε να εξαχθούν οι διαπιστώσεις του ελέγχου και φυλάσσονται (ανάλογα με το είδος και τη βαρύτητά τους στα αποτελέσματα του ελέγχου) για εύλογο χρονικό διάστημα, τουλάχιστον μέχρι να ολοκληρωθεί ο έλεγχος(Spencer, 2001).

Ένα σημαντικό θέμα στον έλεγχο είναι η συλλογή των κατάλληλων αποδεικτικών στοιχείων.

Ως αποδεικτικά στοιχεία ελέγχου εννοούμε το αποδεικτικό εκείνο υλικό, που συγκεντρώνεται κυρίως κατά τη διάρκεια της ελεγκτικής διαδικασίας και ειδικότερα του επιτόπου ελέγχου, προκειμένου να επαληθευτούν και να τεκμηριωθούν τα συμπεράσματα του ελέγχου και να διατυπωθούν οι προτάσεις. Ως εκ τούτου, τα αποδεικτικά στοιχεία που συγκεντρώνονται κατά τον έλεγχο πρέπει να είναι επαρκή (σε ποσότητα), συναφή (προς τα ερωτήματα του ελέγχου) και αξιόπιστα (αντικειμενικά και έγκυρα). Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται το θέμα της ποιότητας, αλλά και της ποσότητας των στοιχείων που θα συλλεχθούν και θα αξιολογηθούν.

Η φύση, οι πηγές και το είδος των αποδεικτικών στοιχείων που απαιτούνται, υπαγορεύονται αποκλειστικά από το αντικείμενο και τα ερωτήματα του ελέγχου, τα οποία ποικίλλουν ανάλογα με το είδος του ελέγχου.

Τα αποδεικτικά στοιχεία που συγκεντρώνονται κατά τον έλεγχο, δημιουργούν μία τράπεζα δεδομένων από τα οποία εξάγονται συμπεράσματα σχετικά με τα ερωτήματα του ελέγχου ενώ παράλληλα συμβάλλουν στην πειστική υποστήριξη μιας πρότασης.

Προκειμένου οι διαπιστώσεις να αντέχουν σε κριτική εξέταση και τα συμπεράσματα να είναι σχετικά με τα ερωτήματα του ελέγχου, θα πρέπει να συγκεντρώνονται επαρκή, συναφή και αξιόπιστα αποδεικτικά στοιχεία.

- Τα αποδεικτικά στοιχεία ελέγχου είναι επαρκή, εάν ο αριθμός τους είναι τέτοιος ώστε να πεισθεί ένα λογικό άτομο ότι οι διαπιστώσεις και τα συμπεράσματα του ελέγχου είναι έγκυρα, και ότι οι προτάσεις είναι ορθές.
- Τα αποδεικτικά στοιχεία ελέγχου είναι συναφή, εάν συνδέονται με τα ερωτήματα, τα κριτήρια και τις διαπιστώσεις του ελέγχου, κατά σαφή και λογικό τρόπο.
- Τα αποδεικτικά στοιχεία ελέγχου είναι αξιόπιστα, εάν διασταυρώνονται από διάφορες πηγές ή όταν λαμβάνονται πληροφορίες από διαφορετικές πηγές.

Οι έννοιες της ποσότητας (επάρκεια) και της ποιότητας (συνάφεια και αξιοπιστία) όσον αφορά στα αποδεικτικά στοιχεία ελέγχου, πρέπει να εξετάζονται από κοινού.

Αντίστοιχα, υπάρχουν τρεις εκτεταμένες πηγές πληροφοριών για τους ελέγχους, που παρουσιάζονται ως εξής(Spencer, 2001):

- Πηγές προερχόμενες απευθείας από τους ελεγκτές, όπως στοιχεία από συνεντεύξεις, στοιχεία από έρευνες με ερωτηματολόγια, συνομιλίες με ομάδες - στόχους, στοιχεία που προέκυψαν μετά από αυτοψία.
- Πηγές προερχόμενες από την ελεγχόμενη υπηρεσία, όπως πληροφορίες προερχόμενες από βάσεις δεδομένων, από αποφάσεις, από έγγραφα, από υπομνήματα.
- Πηγές προερχόμενες από τρίτους, των οποίων η αξιοπιστία είναι γνωστή, όπως στατιστικά στοιχεία, εργασίες άλλων εφόσον υπάρχουν και είναι αξιολογημένες και επαληθευμένες.

Σε κάθε περίπτωση, θεωρείται σωστό κατά τον έλεγχο να χρησιμοποιούνται περισσότερες από μία πηγές για τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων διότι καθιστούν τις σχετικές διαπιστώσεις ελέγχου πλέον αξιόπιστες και, αφετέρου έτσι διασφαλίζεται ότι λαμβάνονται υπόψη διαφορετικές απόψεις.

Περαιτέρω, τα αποδεικτικά στοιχεία ελέγχου που προκύπτουν από τις παραπάνω πηγές είναι τεσσάρων ειδών, και αναλύονται ως εξής(Ρακιντζής, 2007):

- Φυσικά (όπως σημειώσεις, φωτογραφίες, γραφικές παραστάσεις, χάρτες, δείγματα). Συνήθως, πρόκειται για στοιχεία τα οποία συνήθως χρησιμοποιούνται σε εξειδικευμένους, θεματικούς ελέγχους.
- Έγγραφα (όπως νομοθεσία, κανονισμοί, υπηρεσιακά έγγραφα, εκθέσεις, εγχειρίδια, δημοσιεύσεις, συμβάσεις, αποτελέσματα ερευνών, εργασίες τρίτων). Είναι στοιχεία με μεγάλη αποδεικτική αξία τα οποία όμως σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να μην είναι τεκμηριωμένα και συνεπώς είναι αναγκαία, η επαλήθευση τους και η χρήση επιπλέον τρόπων προσέγγισης.
- Προφορικά (όπως πληροφορίες από συζητήσεις με στελέχη /εργαζόμενους της ελεγχόμενης μονάδας ή ομάδες – στόχους). Συνήθως τα προφορικά αποδεικτικά στοιχεία ανοίγουν δρόμους στους ελέγχους αλλά εάν πρόκειται να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικά στοιχεία είναι αναγκαίο να τεκμηριώνονται/ ενισχύονται από άλλες πηγές.

- Αναλυτικά (όπως δείκτες, στοιχεία στατιστικής ανάλυσης, στοιχεία συγκριτικής αξιολόγησης). Για τη συλλογή και την αξιολόγηση τέτοιου είδους αποδεικτικών στοιχείων απαιτείται εμπειρία και επαγγελματική κρίση εκ μέρους των μελών του ελεγκτικού κλιμακίου.

Τέλος, η συλλογή αποδεικτικών στοιχείων αποτελεί μία επαναληπτική διεργασία λήψης αποφάσεων, στο πλαίσιο της οποίας οι ελεγκτές συγκεντρώνουν στοιχεία, τα υποβάλλουν σε εξέταση ως προς την πληρότητα και την καταλληλότητα, τα αναλύουν και αποφασίζουν εάν απαιτούνται επιπλέον στοιχεία. Η συλλογή των στοιχείων γίνεται προκειμένου να επιτευχθεί η ορθή συμπλήρωση των τυποποιημένων ερωτηματολογίων (checklists) που έχουν δομηθεί για κάθε αντικείμενο ελέγχου ή των εξειδικευμένων ερωτηματολογίων που θα συνταχθούν για τις ανάγκες ενός συγκεκριμένου ελέγχου και να υποστηριχθεί το περιεχόμενο της έκθεσης Αποτελεσμάτων Ελέγχου.

Κατά κανόνα, ο χαρακτήρας των προς συλλογή στοιχείων εξειδικεύεται κατά την πορεία του ελέγχου. Αρχικά και κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας του ελέγχου το ενδιαφέρον αφορά γενικότερες πληροφορίες, ενώ με την πρόοδο των ελεγκτικών εργασιών, τα αναγκαία προς συλλογή στοιχεία γίνονται όλο και πιο συγκεκριμένα (Ρακιντζής, 2007).

3.5 Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου

Τα ελεγκτικά πρότυπα αποτελούν ένα πλαίσιο με το οποίο τίθενται οι κανόνες και οι αρχές εκτέλεσης του ελεγκτικού έργου. Αντίστοιχα, τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (Δ.Π.Ε.), εκδίδονται από το Συμβούλιο Διεθνών Προτύπων Ελέγχου και Διασφάλισης (IAASB) και τίθενται υπό την εποπτεία της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών (IFAC). Η αρχική υιοθέτηση των ΔΠΕ καθιερώθηκε με την από 22/10/2004 απόφαση της Επιτροπής Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων με την οποία και τέθηκαν σε εφαρμογή τα Ελληνικά Ελεγκτικά Πρότυπα (Ε.Ε.Π.).

Περαιτέρω, η οριστική νομοθετική καθιέρωση των ΔΠΕ πραγματοποιήθηκε με το άρθρο 24 του νόμου 3693/2008, στο οποίο ορίζεται πως οι ελεγκτικοί έλεγχοι θα πραγματοποιούνται με βάση τα ακόλουθα (Λουμιώτης & Τζίφας, 2012):

- Τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου
- Τα Διεθνή Πρότυπα Επισκόπησης

- Τα Διεθνή Πρότυπα Συναφών Εργασιών

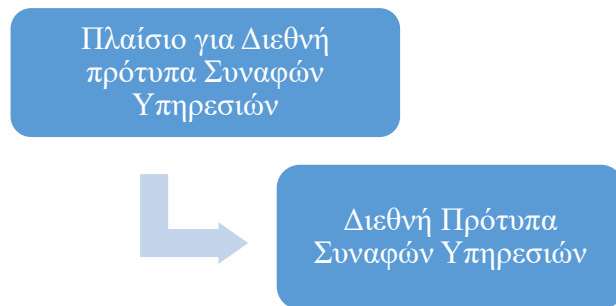
Το 2009, ακολούθησε η αποσαφήνιση και ενίσχυση των ΔΠΕ από το Συμβούλιο Διεθνών Προτύπων Ελέγχου και Διασφάλισης. Ως αποτέλεσμα της εν λόγω δράσης εκδόθηκαν τα Αποσαφηνισμένα ΔΠΕ τα οποία και βρίσκουν εφαρμογής σε ελέγχους οικονομικών καταστάσεων για χρήσεις μετά την 15^η Δεκεμβρίου του 2009. Τα αποσαφηνισμένα πρότυπα κινούνται γύρω από έναν κεντρικό άξονα που περιλαμβάνει τα εξής(Λουμιώτης & Τζίφας, 2012):

- Εισαγωγή
- Γενικοί στόχοι του ελεγκτή
- Ορισμοί
- Απαιτήσεις
- Εφαρμογή των ΔΠΕ και επεξηγήσεις

Ακολούθως παρουσιάζεται η δομή των προτύπων που εκδίδονται από τον IAASB:

Εικόνα 1 Δομή προτύπων | Πηγή: Λουμιώτης & Τζίφας, 2012

Εικόνα 2 Δομή προτύπων 2 Πηγή: Λουμιώτης & Τζίφας, 2012

Σχετικά με την ελεγκτική προσέγγιση των ΔΠΕ, αυτή περιλαμβάνει τα ακόλουθα τρία στάδια(Λουμιώτης & Τζίφας, 2012):

- 1. Εκτίμηση Κινδύνων:** Διενέργεια όλων των απαραίτητων διαδικασιών προκειμένου για τον εντοπισμό και την αξιολόγηση σημαντικών κινδύνων στις οικονομικές καταστάσεις.
- 2. Αντιμετώπιση Κινδύνων:** Ανάπτυξη και εκτέλεση όλων των απαραίτητων διαδικασιών για την αντιμετώπιση των εντοπισμένων κινδύνων.
- 3. Αναφορά:** Διατύπωση και έκδοση της έκθεσης ελέγχου σύμφωνα με τα ελεγκτικά τεκμήρια που συγκεντρώθηκαν από τη διαδικασία αντιμετώπισης κινδύνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ

4.1 Εννοιολογική προσέγγιση

Ο ελεγκτικός κίνδυνος είναι ο κίνδυνος ο ελεγκτής να εκφράσει μη ενδεδειγμένη γνώμη ελέγχου ή να καταλήξει σε μη ενδεδειγμένα συμπεράσματα και ευρήματα, όταν οι οικονομικές καταστάσεις είναι ουσιωδώς εσφαλμένες. Ο ελεγκτικός κίνδυνος είναι συνάρτηση του κινδύνου ουσιώδους σφάλματος και του κινδύνου εντοπισμού.

Το μοντέλο ελεγκτικού κινδύνου απεικονίζει σχηματικά την επίδραση των συστατικών στοιχείων του(ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ, 2017):

$$\begin{aligned} \text{Ελεγκτικός κίνδυνος} &= \text{Ενδογενής κίνδυνος} \times \text{Κίνδυνος εσωτερικών δικλίδων} \times \text{Κίνδυνος} \\ &\quad \text{εντοπισμού} \\ &\quad \text{ή} \\ \text{Ελεγκτικός κίνδυνος} &= \text{Κίνδυνος ουσιώδους σφάλματος} \times \text{Κίνδυνος εντοπισμού} \end{aligned}$$

Εικόνα 3 Απεικόνιση Ελεγκτικού Κινδύνου Πηγή: ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ, 2017

Ειδικά για τους ελεγκτές του δημόσιου τομέα, πέραν του κινδύνου οι οικονομικές καταστάσεις να είναι ουσιωδώς εσφαλμένες, εξίσου σημαντικοί είναι οι κίνδυνοι μη συμμόρφωσης με τις ισχύουσες διατάξεις καθώς και οι κίνδυνοι αναποτελεσματικότητας των διαδικασιών εσωτερικών δικλίδων του φορέα και κατά συνέπεια θα πρέπει να αξιολογούνται κατάλληλα(ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ, 2017).

4.2 Κίνδυνος ουσιώδους σφάλματος

Ο κίνδυνος ουσιώδους σφάλματος αφορά στον κίνδυνο οι οικονομικές καταστάσεις να είναι ουσιωδώς εσφαλμένες πριν από τη διενέργεια του ελέγχου. Αυτός ο κίνδυνος αποτελείται από δύο συστατικά, δηλαδή τον ενδογενή κίνδυνο και τον κίνδυνο εσωτερικών δικλίδων. Επιπρόσθετα ο κίνδυνος ουσιώδους σφάλματος μπορεί να οφείλεται ανάλογα με τους σκοπούς του ελέγχου, στη μη συμμόρφωση με την ισχύουσα νομοθεσία και κανονισμούς ή στην ανεπάρκεια του συστήματος εσωτερικών δικλίδων.

Έτσι, ο κίνδυνος ουσιώδους σφάλματος μπορεί να υφίσταται σε δύο επίπεδα:

- Στο σύνολο των οικονομικών καταστάσεων
- Σε επίπεδο ισχυρισμού για κατηγορίες συναλλαγών, υπόλοιπα λογαριασμών και γνωστοποιήσεις.

Ο έλεγχος επίσης, θα πρέπει να εστιάζει στους κινδύνους οι οποίοι κρίνονται σημαντικοί. Κατά την αξιολόγηση αυτή, η ομάδα ελέγχου πρέπει να λάβει υπόψη τουλάχιστον τους εξής παράγοντες: περίπλοκη ισχύουσα νομοθεσία και κανονισμοί, μη συνήθεις ή περίπλοκες συναλλαγές, αποτίμηση συναλλαγών με τη χρήση υποκειμενικών λογιστικών εκτιμήσεων ή παραδοχών, συναλλαγές όπου ενδέχεται να διαπραχθεί απάτη.

Τέλος, σημειώνεται ότι ειδικά για τους ελεγκτές του δημόσιου τομέα η διαδικασία και η εκτέλεση του προϋπολογισμού θεωρείται σημαντικός κίνδυνος. Ως εκ τούτου, όλοι οι πιθανοί σημαντικοί κίνδυνοι απαιτούν ιδιαίτερες ελεγκτικές διαδικασίες(ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ, 2017).

4.3 Κίνδυνος εντοπισμού

Ως κίνδυνος εντοπισμού ορίζεται ο κίνδυνος του ελεγκτή να μην εντοπίσει ένα ουσιώδες σφάλμα. Όπως προκύπτει και από τη συνάρτηση ελεγκτικού κινδύνου, ο καθορισμός του κινδύνου ουσιώδους σφάλματος (ενδογενής κίνδυνος και κίνδυνος

εσωτερικών δικλίδων) αποτελεί το πρώτο βήμα για τον καθορισμό του κινδύνου εντοπισμού, δεδομένου πάντα ενός ανεκτού επιπέδου ελεγκτικού κινδύνου. Όσο υψηλότερος είναι ο κίνδυνος ουσιώδους σφάλματος, τόσο χαμηλότερος πρέπει να είναι ο κίνδυνος εντοπισμού, άρα θα πρέπει να πραγματοποιηθεί περισσότερη ελεγκτική εργασία, ώστε να επιτευχθεί το επιθυμητό επίπεδο ελεγκτικού κινδύνου(ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ, 2017).

4.4 Μοντέλο ελεγκτικού κινδύνου

Ο έλεγχος των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, ακόμα και για τις πιο μικρές ή απλές επιχειρήσεις, αποτελεί ένα πολυσύνθετο ζήτημα, στο οποίο ο ελεγκτής καλείται να αποφασίσει την ανάπτυξη χρήσης ελεγκτικών πηγών ή εργαλείων χωρίς οι ελεγκτικές αυτές πηγές να αποτελούν υπερέλεγχο (over auditing) ή υποέλεγχο (under auditing). Για διευκόλυνση του σχεδιασμού και της ταχύτερης σε χρόνο εκτέλεσης ελέγχου, οι ελεγκτές, μεταξύ άλλων πηγών και εργαλείων, χρησιμοποιούν το μοντέλο ελεγκτικού κινδύνου. Η εφαρμογή αυτή του μοντέλου στο σύνολο των πελατών επιτρέπει λογική συνέπεια στην ποιότητα των εκτελουμένων ελέγχων.

Η γεωγραφική επέκταση της λειτουργίας των επιχειρήσεων σε ένα παγκόσμιο περιβάλλον αύξησε την πολυπλοκότητα της λογιστικής παρακολούθησης των επιχειρηματικών συναλλαγών και πρόσθεσε έναν βασικό κίνδυνο, τον «γεωπολιτικό κίνδυνο». Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ευρύτερη χρήση του μοντέλου ελεγκτικού κινδύνου (audit risk model) και την περαιτέρω έρευνα επιστημονικής προσέγγισης των ελεγκτικών προσεγγίσεων ή διαδικασιών.

Ο παραδοσιακός ελεγκτής αναγκάζεται, κάτω από τις σημερινές συνθήκες, να χρησιμοποιήσει κάθε δυνατό εργαλείο ή μοντέλο ελέγχου για να μειώσει το χρόνο των δοκιμασιών ελέγχου, λιγοστεύοντας όμως τον χρόνο που επενδύει σε προσωπικές επαφές με τους πελάτες του. Η ταχύτητα και η εστίαση όμως που δίνεται στη χρήση εργαλείων ή μοντέλων οδηγούν τον ελεγκτή στο να παραβλέπει την ευρύτερη εικόνα των επιχειρήσεων που ελέγχει, αλλά και να χάνει την απαιτούμενη κοινωνική επικοινωνία που θα πρέπει να έχει με μέλη της ανώτατης διοικητικής ομάδας των επιχειρήσεων που ελέγχει. Αυτή είναι και μία από τις αιτίες που οδήγησε στην αύξηση των κινδύνων απατών και μη συμμόρφωσης με το νομικό και θεσμικό πλαίσιο.

Τον προαναφερόμενο προβληματισμό χρόνου αντιμετώπισαν, πριν αρκετά χρόνια, ομάδες ελεγκτών και μέσα από συζητήσεις κατέληξαν σε κοινές προσπάθειες και ανέπτυξαν την ιδέα μέτρησης του ελεγκτικού κινδύνου με διασύνδεση της στατιστικής δειγματοληψίας σε επεξεργασίες ελέγχου (audit process), με κύριο στόχο τη μείωση του απαιτούμενου χρόνου ελέγχου.

Θέμα προς επίλυση, που αντιμετώπισαν οι προαναφερόμενες ομάδες ελεγκτών, αφορούσε τη λήψη απόφασης ως προς το μέγεθος δείγματος για ένα έλεγχο. Μελετώντας το θέμα εξέτασαν και τις στατιστικές τεχνικές επεξεργασίας δεδομένων προς λήψη αποφάσεων. Παρατήρησαν ότι οι κλασικές στατιστικές τεχνικές επεξεργασίας μεταβλητού δείγματος απαιτούσαν προδιαγραφές επιπέδου εμπιστοσύνης. Το επίπεδο εμπιστοσύνης (confidence level), όπως είναι γνωστό, αντιπροσωπεύει την πιθανότητα (probability) ότι το δείγμα πρέπει να είναι αντιπροσωπευτικό στο σύνολο του πληθυσμού (population).

Βάσει των στατιστικών δειγμάτων που τότε εξετάστηκαν, έδειχναν ως κανονικά επίπεδα εμπιστοσύνης το 90% και 95% του πληθυσμού. Για τους ελεγκτές, αυτό το στατιστικό δείγμα, με την ανάπτυξη των συναλλαγών των ελεγχόμενων επιχειρήσεων, ήταν περιοριστικό, καθότι αύξανε τον απαιτούμενο χρόνο που έπρεπε να επενδυθεί για έναν έλεγχο. Οι ελεγκτές ωστόσο δεν πτοήθηκαν και άρχισαν να εφαρμόζουν τις τεχνικές δειγματοληψίας όπου εντόπισαν ότι το 90% επίπεδο εμπιστοσύνης ήταν υψηλότερο από το επίπεδο που ως ελεγκτές με τις παραδοσιακές μεθόδους ελέγχου ήταν συνηθισμένοι να εξαρτούν τον έλεγχο τους. Παράλληλα εντόπισαν ότι και το επίπεδο του ελεγκτικού δείγματος που χρησιμοποιούσαν ήταν απαράδεκτα χαμηλό. Με σφάλματα και δοκιμασίες κατέληξαν σε ένα χαμηλότερο επίπεδο δείγματος από αυτό που οι στατιστικολόγοι θεωρούσαν αναγκαίο. Η άποψη των ελεγκτών ενδυναμώθηκε και από δικαστικές αποφάσεις (π.χ. η περίπτωση απάτης στη McKesson and Robins), που όμως, με βάση τις δικαστικές κρίσεις ή απόψεις που τότε εκφράστηκαν, απέδειξαν ότι οι επιχειρηματικές αποτυχίες δεν οφείλονταν στο μέγεθος του δείγματος στοιχείων που είχαν ελεγχθεί, αλλά σε άλλες αιτίες ή παραλείψεις.

Το μοντέλο ελεγκτικού κινδύνου (audit risk model) προέκυψε ως ανταπόκριση των προαναφερθέντων γεγονότων και παρείχε, και συνεχίζει και σήμερα να παρέχει, μία βάση επεξήγησης στο ότι οι ελεγκτές μπορούν να στηρίζονται σε χαμηλότερα

επίπεδα δείγματος από ό,τι απαιτούσε η στατιστική θεωρία, και έτσι διευκολύνθηκε η χρήση της τεχνικής του στατιστικού δείγματος.

Ιστορικά, το 1983 εκδόθηκε το αμερικανικό Ελεγκτικό Πρότυπο αρ. 47 «Κίνδυνος Ελέγχου και Σημαντικότητας Διεξαγωγής Ελέγχου» (Audit Risk and Materiality in Conducting an Audit), που περιλάμβανε την τεχνική της δειγματοληψίας. Το πρότυπο αυτό τροποποιήθηκε και στη συνέχεια αντικαταστάθηκε. Αντίστοιχο προς το προαναφερθέν αμερικανικό πρότυπο είναι το ΔΠΕ 530, το οποίο εφαρμόζεται όταν ο ελεγκτής αποφασίζει να χρησιμοποιήσει ελεγκτική δειγματοληψία κατά την εκτέλεση των ελεγκτικών διαδικασιών.

Το ΔΠΕ 530 συμπληρώνει το ΔΠΕ 500, το οποίο ασχολείται με «την ευθύνη του ελεγκτή να σχεδιάζει και να εκτελεί ελεγκτικές διαδικασίες ώστε να αποκτά επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια για να δύναται να εξάγει λελογισμένα συμπεράσματα επί των οποίων θα βασίζει τη γνώμη του». Σημειώνεται ότι το ΔΠΕ 530 ασχολείται με τη χρήση στατιστικής και της μη στατιστικής δειγματοληψίας από τον ελεγκτή. Στον ελλαδικό χώρο μια αντίστοιχη εφαρμογή δειγματοληψίας καθιερώθηκε στον έλεγχο φορολογικής συμμόρφωσης με την παράγραφο 5 του άρθρου 82 Ν. 2238/1994.

Παράγοντες κινδύνου που ενσωματώνει το μοντέλο

Τρεις είναι οι βασικοί παράγοντες κινδύνου που το μοντέλο ελεγκτικού κινδύνου ενσωματώνει. Οι παράγοντες του ενδογενούς κινδύνου (inherent risk) και του κινδύνου δικλίδων (control risk), με βάση τα ΔΠΕ, εξετάζονται από τη σκοπιά του κινδύνου ουσιώδους σφάλματος (risk of material misstatement).

Πιο διεξοδικά αναλύονται ως εξής:

Ο ενδογενής κίνδυνος (Inherent risk) συνήθως θεωρείται ότι προκύπτει ή συνδέεται με το είδος του βιομηχανικού κλάδου ή της οικονομικής θέσης της υπό έλεγχο επιχείρησης όταν αξιολογούνται οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις στο σύνολό τους και όσον αφορά τα υπόλοιπα ενός λογαριασμού ή των συναλλαγών τείνει να προκύπτει από (Χαραλάμπους, 2016):

- Την πολυπλοκότητα των λογιστικών θεμάτων (π.χ. ΔΠΧΑ 7 και ΔΛΠ 39).

- Την ερμηνευτική αμφισβήτηση (contentiousness) λογιστικών θεμάτων από εταιρικής ή φορολογικής άποψης (Γενικό Λογιστικό Σύστημα έναντι ερμηνευτικών εγκυκλίων).
- Την ευκολία μεταφοράς και την ελκυστικότητα των περιουσιακών στοιχείων (π.χ. μετρητά).
- Τις πιθανές επιπτώσεις στα κέρδη της υπό έλεγχο επιχείρησης (π.χ. αποθέματα τέλους έτους).
- Το επίπεδο διοικητικής κρίσης (π.χ. προβλέψεις επισφαλών απαιτήσεων).
- Τη φύση και την αιτία σφαλμάτων που έχουν συμβεί σε προηγούμενες χρήσεις.
- Την ικανότητα και την επαγγελματική πείρα των εργαζομένων στην ελεγχόμενη επιχείρηση.

Ο κίνδυνος δικλίδων αντίστοιχα (Control risk), αφορά τα σφάλματα (misstatements) που προκύπτουν σε υπόλοιπα λογαριασμών ή σε μια συναλλαγή ή κατηγορία συναλλαγών, σφάλματα τα οποία είτε δεν εμποδίζονται είτε δεν ανιχνεύονται από τις δικλίδες ελέγχου. Η έκταση του κινδύνου δικλίδων (control risks) καθορίζεται από τον ελεγκτή ακολουθώντας τις διαδικασίες που προβλέπονται από τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου όπως: το ΔΠΕ 200 «Γενικοί Στόχοι του Ανεξάρτητου Ελεγκτή και η Διενέργεια Ελέγχου Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου», «Έλεγχος Συστημάτων», ΔΠΕ 315, «Εντοπισμός και Εκτίμηση των Κινδύνων Ουσιώδους Σφάλματος μέσω της κατανόησης της οντότητας και του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο λειτουργεί».

Συμπληρώνοντας τις προβλεπόμενες από τα ΔΠΕ διαδικασίες, ο ελεγκτής μπορεί και πρέπει να αξιολογεί τις αδυναμίες των δικλίδων και την πιθανότητα των κινδύνων σφαλμάτων που προκύπτουν στα υπόλοιπα των λογαριασμών, στις συναλλαγές ή στις κατηγορίες συναλλαγών και με βάση την υποκειμενική κρίση του να αποφασίζει αν θα στηριχθεί στις δικλίδες εσωτερικού ελέγχου ή αν θα πρέπει να ενδυναμώσει τον διενεργούμενο έλεγχο με ουσιώδεις δοκιμασίες (substantive tests).

Ο κίνδυνος εντοπισμού (Detection risk), όπως έχει ήδη αναφερθεί, είναι ο κίνδυνος ότι και από τις ουσιώδεις δοκιμασίες (substantive tests) υπάρχει μεγάλη

πιθανότητα να μην ανιχνευθούν τα σφάλματα που υπάρχουν σε υπόλοιπα λογαριασμών συναλλαγών ή ομάδα συναλλαγών.

Προσδιορισμός του μοντέλου ελεγκτικού κινδύνου

Σε πλήρη ανάπτυξη το μοντέλο προσδιορίζεται με την παρακάτω εξίσωση:

$$AR = IR \times ICR \times SAR \times SSR$$

Πιο αναλυτικά τα δεδομένα έχουν ως εξής:

AR = Ο κίνδυνος στον οποίο ο ελεγκτής απέτυχε να τροποποιήσει τη γνώμη του σε σημαντικά εσφαλμένες (material misstated) οικονομικές καταστάσεις.

IR = Ο κίνδυνος των ουσιωδών σφαλμάτων που συνέβησαν στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις, αγνοώντας τις επιδράσεις εσωτερικών δικλίδων.

ICR = Ο κίνδυνος κατά τον οποίο οι εσωτερικές δικλίδες (internal controls) απέτυχαν να εμποδίσουν ή να εντοπίσουν σημαντικά σφάλματα που έχουν συμβεί.

SAR = Ο κίνδυνος κατά τον οποίο η ουσιαστική ανάλυση (substantive analysis) απέτυχε να εμποδίσει ή να εντοπίσει σημαντικά λάθη που έχουν συμβεί και δεν εμποδίζονται από τις εσωτερικές δικλίδες.

SSR = Ο κίνδυνος κατά τον οποίο η ουσιαστική δειγματοληψία απέτυχε να εντοπίσει ουσιώδη σφάλματα που έχουν συμβεί και δεν εμποδίζονται ή εντοπίζονται από τις εσωτερικές δικλίδες ούτε εμποδίζονται από την ουσιώδη ανάλυση.

Το γεγονός ότι κάθε έλεγχος του κάθε μεμονωμένου κινδύνου εξαρτάται και από τους προηγούμενους κινδύνους το μοντέλο ελεγκτικού κινδύνου επιτρέπει στον ελεγκτή να πολλαπλασιάζει τους ατομικούς κινδύνους για να καταλήξει στον συνολικό ελεγκτικό κίνδυνο.

Το παραπάνω μοντέλο λειτουργεί στο συνολικό επίπεδο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Ωστόσο, οι ελεγκτικές διαδικασίες γενικά εφαρμόζονται σε ένα ή περισσότερους ισχυρισμούς των χρηματοοικονομικών

καταστάσεων σε ατομικό επίπεδο στοιχείων. Ως εκ τούτου, το μοντέλο μπορεί να επαναδιατυπωθεί για να μπορεί να εφαρμόζεται σε ατομικούς ισχυρισμούς από τη διοίκηση μιας οντότητας για τα ελεγκτικά αντικείμενα που αναφέρονται.

Περιορισμοί του μοντέλου ελεγκτικού κινδύνου

Αξιολογώντας τα ξεχωριστά επίπεδα κινδύνου λόγω των εγγενών αιτίων και περιορισμών ελέγχου, ο ελεγκτής μπορεί να καθορίσει ένα κατάλληλο επίπεδο δειγματοληπτικού ελέγχου επαλήθευσης. Το μοντέλο αυτό δεν κάνει τίποτα περισσότερο από το διευκρινίζει ρητά τη διαδικασία της επαγγελματικής κρίσης, σύμφωνα με την οποία ο έμπειρος ελεγκτής λογιστής καθορίζει την επάρκεια των ελεγκτικών τεκμηρίων. Έτσι, απαιτούνται περισσότερες και συνεχείς βελτιώσεις προκειμένου το μοντέλο ως σύστημα να συλλάβει την ουσία των αποφάσεων ενός ελεγκτή για επάρκεια τεκμηρίωσης. Η επάρκεια των αποδεικτικών στοιχείων είναι συνάρτηση όχι μόνο της απλότητας και του όγκου των αποδεικτικών στοιχείων που συγκεντρώθηκαν αλλά και της αξιοπιστίας και της επιβεβαιωτικής φύσης της τεκμηρίωσης(Χαραλάμπους, 2016).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ

5.1 Σχεδιασμός ελέγχου

Η φύση και η έκταση των δραστηριοτήτων σχεδιασμού ποικίλλει ανάλογα με το μέγεθος και την πολυπλοκότητα της οικονομικής μονάδας, με την προηγούμενη εμπειρία των βασικών μελών της ελεγκτικής μονάδας, με την προηγούμενη εμπειρία των βασικών μελών της ελεγκτικής ομάδας στην οικονομική μονάδα, καθώς και με τις αλλαγές στις περιστάσεις που συμβαίνουν κατά τη διάρκεια του ελέγχου.

Ο σχεδιασμός δεν είναι μια διακριτή φάση του ελέγχου, αλλά μια συνεχής και επαναλαμβανόμενη διαδικασία, η οποία συχνά ξεκινά αμέσως μετά την ολοκλήρωση του προηγούμενου ελέγχου και συνεχίζεται μέχρι την ολοκλήρωση του τρέχοντος ελέγχου. Ο σχεδιασμός περιλαμβάνει την εξέταση του χρονοδιαγράμματος ορισμένων δραστηριοτήτων και ελεγκτικών διαδικασιών που πρέπει να ολοκληρωθούν πριν από την εκτέλεση περαιτέρω ελεγκτικών διαδικασιών. Για παράδειγμα, ο σχεδιασμός περιλαμβάνει την εξέταση θεμάτων, όπως οι αναλυτικές διαδικασίες που πρέπει να εφαρμοστούν για την εκτίμηση κινδύνου, η απόκτηση γενικής κατανόησης του εφαρμοστέου νομικού και ρυθμιστικού πλαισίου της οικονομικής μονάδας, ο καθορισμός της σημαντικότητας, η συμμετοχή εμπειρογνομόνων και η εκτέλεση άλλων διαδικασιών εκτίμησης κινδύνου (Νεγκάκης & Ταχυνάκης, 2013).

5.2 Στρατηγική και σχέδιο ελέγχου

Ο ελεγκτής οφείλει να σχεδιάσει και να εφαρμόσει μια αποτελεσματική στρατηγική ελέγχου, δηλαδή ένα πλάνο ελέγχου στο οποίο θα αναλύεται το πεδίο εφαρμογής, το χρονοδιάγραμμα και την καθοδήγηση του ελέγχου.

Για τον καθορισμό της συνολικής στρατηγικής ελέγχου, ο ελεγκτής πρέπει (Νεγκάκης & Ταχυνάκης, 2013):

- να αναγνωρίσει τα χαρακτηριστικά του ελέγχου που καθορίζουν το πεδίο αυτού

- να επιβεβαιώσει τους σκοπούς αναφοράς του ελέγχου και να σχεδιάσει το χρόνο και τη φύση των απαιτούμενων κοινοποιήσεων
- να λάβει υπόψη τους παράγοντες που, κατά την επαγγελματική κρίση, είναι σημαντικοί για την καθοδήγηση των προσπαθειών της ελεγκτικής ομάδας
- να λάβει υπόψη τα αποτελέσματα των προκαταρκτικών δραστηριοτήτων του ελέγχου και να εξετάσει εάν οι αποκτηθείσες γνώσεις από τυχόν άλλες εκτελεσθείσες εργασίες στην οικονομική μονάδα είναι σχετικές και
- να εξακριβώσει τη φύση, το χρόνο και την έκταση των απαραίτητων πόρων για την εκτέλεση του ελέγχου.

Μετά την ανάπτυξη της συνολικής στρατηγικής ελέγχου, απαιτείται να διαμορφωθεί ένα σχέδιο ελέγχου για την αντιμετώπιση των σημαντικών θεμάτων, λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη να επιτευχθούν οι σκοποί του ελέγχου μέσω της αποτελεσματικής χρήσης των ελεγκτικών πόρων. Η σχεδίαση της συνολικής στρατηγικής ελέγχου και η ανάπτυξη του λεπτομερούς σχεδίου ελέγχου, δεν είναι κατ' ανάγκη διακριτές ή διαδοχικές διαδικασίες, αλλά είναι στενά συσχετιζόμενες, δεδομένου ότι οι αλλαγές στη μία μπορεί να οδηγήσουν σε αλλαγές στην άλλη.

Το σχέδιο ελέγχου είναι πιο λεπτομερές από τη συνολική στρατηγική ελέγχου, καθότι πρέπει να περιγράφει τουλάχιστον (Νεγκάκης & Ταχυνάκης, 2013):

- τη φύση, το χρόνο και την έκταση των σχεδιασμένων διαδικασιών εκτίμησης κινδύνου, όπως προσδιορίζεται από το ΔΠΕ 315
- τη φύση, το χρόνο και την έκταση των σχεδιασμένων περαιτέρω διαδικασιών ελέγχου σε επίπεδο ισχυρισμού, όπως προσδιορίζονται από το ΔΠΕ 330
- των λοιπών ελεγκτικών διαδικασιών που απαιτούνται να πραγματοποιηθούν ώστε ο έλεγχος να διενεργείται με τα ΔΠΕ

Σε ένα αρχικό έλεγχο, τα επιπλέον θέματα που ο ελεγκτής μπορεί να εξετάσει κατά τον καθορισμό της συνολικής ελέγχου και του σχεδίου ελέγχου είναι τα εξής (Νεγκάκης & Ταχυνάκης, 2013):

- η διαδικασία επικοινωνίας που θα γίνει με τον προηγούμενο ελεγκτή ώστε να επισκοπηθούν τα φύλλα εργασίας του

- τα σημαντικά θέματα που συζητήθηκαν με τη διοίκηση, σχετικά με την επιλογή ως ελεγκτή, η κοινοποίηση των θεμάτων αυτών σε εκείνους που είναι επιφορτισμένοι με τη διακυβέρνηση και ο τρόπος με τον οποίο τα θέματα αυτά επηρεάζουν τη συνολική στρατηγική ελέγχου και το σχέδιο ελέγχου
- οι αναγκαίες ελεγκτικές διαδικασίες για την απόκτηση επαρκών και κατάλληλων ελεγκτικών τεκμηρίων σχετικά με τα υπόλοιπα έναρξης
- άλλες διαδικασίες που απαιτούνται από το σύστημα δικλίδων ποιότητας για τις αρχικές αναθέσεις ελέγχου

5.3 Διαδικασίες εκτίμησης κινδύνου

Ο ελεγκτής πρέπει να εκτελέσει διαδικασίες εκτίμησης κινδύνου για τον εντοπισμό και την εκτίμηση κινδύνων ουσιώδους σφάλματος σε επίπεδο οικονομικών καταστάσεων και ισχυρισμών. Οι διαδικασίες αυτές πρέπει να περιλαμβάνουν τα ακόλουθα(ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ, 2017):

- 1) Διερευνητικές ερωτήσεις προς τη διοίκηση, με τις οποίες ο ελεγκτής αποκτά γνώση σημαντικών πληροφοριών για το περιβάλλον στο οποίο καταρτίζονται οι οικονομικές καταστάσεις, τις διαδικασίες εσωτερικού ελέγχου, την επεξεργασία ή καταχώρηση πολύπλοκων ή ασυνήθων συναλλαγών, νομικά θέματα και αλλαγές στις στρατηγικές μάρκετινγκ, στις τάσεις πωλήσεων της οικονομικής μονάδας ή συμβατικών διακανονισμών με πελάτες της.
- 2) Αναλυτικές διαδικασίες, που εκτελούνται ως διαδικασίες εκτίμησης κινδύνου, μπορεί να εντοπίσουν πτυχές της οικονομικής μονάδας και μπορεί να βοηθήσουν στην εκτίμηση κινδύνων ουσιώδους σφάλματος.
- 3) Παρατήρηση και επιθεώρηση, μπορεί να υποστηρίξουν διερευνητικές ερωτήσεις στη διοίκηση και σε άλλους και μπορεί επίσης να παρέχουν πληροφορίες για την οικονομική μονάδα και το περιβάλλον της

Περαιτέρω, ο υπεύθυνος του ελέγχου και άλλα βασικά μέλη της ελεγκτικής ομάδας πρέπει να συζητήσουν την επιρρέπεια των οικονομικών καταστάσεων της οικονομικής μονάδας σε ουσιώδες σφάλμα, καθώς και την εφαρμογή του εφαρμοστέου λογιστικού πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς. Επίσης, πρέπει να

καθορίσει ποια θέματα πρόκειται να κοινοποιηθούν στα μέλη της ελεγκτικής ομάδας, τα οποία δεν συμμετέχουν στη συζήτηση.

Ο ελεγκτής επίσης, πρέπει να αποκτήσει κατανόηση της ελεγχόμενης οικονομικής μονάδας και του περιβάλλοντος της. Η κατανόηση αυτή πρέπει να περιλαμβάνει την κατανόηση των σχετικών κλαδικών, ρυθμιστικών και άλλων εξωτερικών παραγόντων, της φύσης της οικονομικής μονάδας, της επιλογής και εφαρμογής λογιστικών πολιτικών, καθώς και πιθανών αλλαγών σε αυτές, των σκοπών και στρατηγικών της οικονομικής μονάδας, αλλά και των σχετικών επιχειρηματικών κινδύνων που μπορεί να καταλήξουν σε κινδύνους ουσιώδους σφάλματος και της επιμέτρησης της χρηματοοικονομικής επίδοσης της οικονομικής μονάδας.

Κατά την απόκτηση κατανόησης των δικλίδων που είναι σχετικές με τον έλεγχο, ο ελεγκτής πρέπει να αξιολογήσει το σχεδιασμό εκείνων των δικλίδων και να διαπιστώσει εάν αυτές έχουν εφαρμοστεί. Αυτή αποκτάται με την κατανόηση των επιμέρους συστατικών των εσωτερικών δικλίδων, δηλαδή(ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ, 2017):

- 1) Η κατανόηση του περιβάλλοντος των δικλίδων δίνει τη δυνατότητα στον ελεγκτή να αξιολογήσει εάν η διοίκηση έχει δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για ανάπτυξη συμπεριφορών εντιμότητας και ηθικής. Το περιβάλλον αυτό πρέπει να είναι σχεδιασμένο με γνώμονα την ακεραιότητα και τις ηθικές αξίες, προσήλωση στην ικανότητα, συμμετοχή εκείνων που είναι επιφορτισμένοι με τη διακυβέρνηση, τη φιλοσοφία της διοίκησης, οργανωτική δομή, εκχώρηση αρμοδιότητας και ευθύνης, τις πολιτικές και πρακτικές ανθρώπινων πόρων.
- 2) Η κατανόηση της διαδικασίας εκτίμησης κινδύνου της ελεγχόμενης οικονομικής μονάδας βοηθά τον ελεγκτή να αξιολογήσει τον εντοπισμό των επιχειρηματικών κινδύνων που είναι σχετικοί με τους σκοπούς της χρηματοοικονομικής αναφοράς, τη σημαντικότητα των κινδύνων, την πιθανότητα επέλευσης των σημαντικών κινδύνων και την απόφαση σχετικά με τις ενέργειες για την αντιμετώπιση των κινδύνων αυτών.
- 3) Η κατανόηση του πληροφοριακού συστήματος της ελεγχόμενης οικονομικής μονάδας βοηθά τον ελεγκτή να αξιολογήσει τις σημαντικές κατηγορίες συναλλαγών, τις διαδικασίες με τις οποίες οι συναλλαγές

αυτές αρχίζουν, καταχωρούνται, επεξεργάζονται, μεταφέρονται στο γενικό καθολικό και αναφέρονται στις οικονομικές καταστάσεις, τα σχετικά λογιστικά αρχεία, την ακολουθούμενη διαδικασία για την κατάρτιση των οικονομικών καταστάσεων και τις δικλίδων που περιβάλλουν τις λογιστικές εγγραφές.

- 4) Η κατανόηση των σχετικών με τον έλεγχο δραστηριοτήτων των δικλίδων βοηθά τον ελεγκτή να αξιολογήσει τους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος σε επίπεδο ισχυρισμού και να σχεδιάσει περαιτέρω ελεγκτικές διαδικασίες που θα ανταποκρίνονται στους εκτιμώμενους κινδύνους
- 5) Η κατανόηση των κυριότερων δραστηριοτήτων παρακολούθησης που η ελεγχόμενη οικονομική μονάδα χρησιμοποιεί για να αξιολογήσει τις εσωτερικές δικλίδες επί της χρηματοοικονομικής αναφοράς και πώς η οικονομική μονάδα προβαίνει σε διορθωτικές ενέργειες για αδυναμίες των δικλίδων της.

5.4 Διαδικασίες εκτίμησης κινδύνου ουσιώδους σφάλματος

Η κατανόηση του περιβάλλοντος της ελεγχόμενης οικονομικής μονάδας, καθώς επίσης και των εσωτερικών δικλίδων παρέχει τη δυνατότητα στον ελεγκτή να εντοπίσει τους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος τόσο σε επίπεδο οικονομικών καταστάσεων όσο και σε επίπεδο ισχυρισμού για κατηγορία συναλλαγών, υπόλοιπα λογαριασμών και γνωστοποιήσεων.

Για αυτό το σκοπό ο ελεγκτής πρέπει (Στέφας, 2013):

- να εντοπίσει κινδύνους καθ' όλη τη διαδικασία απόκτησης κατανόησης της οικονομικής μονάδας
- να εκτιμήσει τους εκτιμώμενους κινδύνους και να αξιολογήσει εάν αυτοί αφορούν πιο διάχυτα στις οικονομικές καταστάσεις ως σύνολο και ενδεχομένως, επηρεάζουν πολλούς ισχυρισμούς
- να συνδέσει τους εντοπισμένους κινδύνους με οτιδήποτε μπορεί να μην εξελιχθεί σωστά σε επίπεδο ισχυρισμού
- να εξετάσει πιθανότητα σφάλματος, περιλαμβανομένης της πιθανότητας πολλαπλών σφαλμάτων και το εάν το ενδεχόμενο σφάλμα είναι τέτοιου μεγέθους που θα μπορούσε να καταλήξει σε ουσιώδες σφάλμα.

Κατά την εκτίμηση των κινδύνων, ο ελεγκτής πρέπει να προσδιορίσει εάν οποιοσδήποτε από τους εντοπισμένους κινδύνους είναι, κατά την κρίση του, σημαντικός κίνδυνος. Κατά τη διαδικασία αξιολόγησης ως προς το ποιοι κίνδυνοι είναι σημαντικοί, πρέπει να εξετασθούν εάν ο κίνδυνος είναι κίνδυνος απάτης, εάν σχετίζεται με σημαντικές αλλαγές, εάν αφορά ασυνήθεις συναλλαγές, την πολυπλοκότητα των συναλλαγών, εάν περιλαμβάνονται σημαντικές συναλλαγές με συνδεδεμένα μέρη και το βαθμό υποκειμενικότητας.

Εάν από την ανωτέρω διαδικασία προκύψει ότι υπάρχουν σημαντικοί κίνδυνοι, τότε πρέπει να αναλυθούν και να αξιολογηθούν οι σχετικές δικλίδες της οικονομικής μονάδας. Για ορισμένους κινδύνους ο ελεγκτής μπορεί να κρίνει ότι δεν είναι δυνατό ή πρακτικό να αποκτήσει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια μόνο απ' τις ουσιαστικές διαδικασίες. Τέτοιοι κίνδυνοι μπορεί να σχετίζονται με την ανακριβή ή ελλιπή καταγραφή των συνήθων και σημαντικών κατηγοριών συναλλαγών ή υπολοίπων λογαριασμών. Στις περιπτώσεις αυτές, οι δικλίδες της οικονομικής μονάδας επί τέτοιων κινδύνων είναι σχετικές με τον έλεγχο και ο ελεγκτής πρέπει να αποκτήσει κατανόηση αυτών.

5.5 Χρήση ισχυρισμών

Δηλώνοντας ότι οι οικονομικές καταστάσεις είναι σύμφωνες με το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς, η διοίκηση έμμεσα ή ρητά προβαίνει σε ισχυρισμούς σχετικά με την αναγνώριση, την επιμέτρηση, την παρουσίαση και τη γνωστοποίηση των διαφόρων στοιχείων των οικονομικών καταστάσεων και των σχετικών γνωστοποιήσεων. Οι ισχυρισμοί διακρίνονται ως εξής(Στέφας, 2013):

α)Ισχυρισμοί για κατηγορίες συναλλαγών

- Πραγματοποίηση, συναλλαγές και γεγονότα που έχουν καταγραφεί, πραγματοποιηθεί και αφορούν την οικονομική μονάδα
- Πληρότητα, όλες οι συναλλαγές και τα γεγονότα που έπρεπε να έχουν καταγραφεί, έχουν πράγματι καταγραφεί
- Ακρίβεια, πόσα και άλλα δεδομένα που σχετίζονται με καταγεγραμμένες συναλλαγές και γεγονότα έχουν καταγραφεί ως ενδείκνυται
- Διαχωρισμός, συναλλαγές και γεγονότα έχουν καταγραφεί στην ορθή λογιστική περίοδο

- Ταξινόμηση, συναλλαγές και γεγονότα έχουν καταγραφεί στους κατάλληλους λογαριασμούς.

β) Ισχυρισμοί για υπόλοιπα λογαριασμών στο τέλος της περιόδου

- Ύπαρξη, τα περιουσιακά στοιχεία, οι υποχρεώσεις πράγματι υπάρχουν
- Δικαιώματα και δεσμεύσεις, η οικονομική μονάδα κατέχει ή ελέγχει τα δικαιώματα σε περιουσιακά στοιχεία και οι υποχρεώσεις είναι πράγματι δεσμεύσεις της οικονομικής μονάδας
- Πληρότητα, όλα τα περιουσιακά στοιχεία, οι υποχρεώσεις και τα συμμετοχικά συμφέροντα έχουν πράγματι καταγραφεί
- Αποτίμηση και κατανομή, όλα τα περιουσιακά στοιχεία, οι υποχρεώσεις και τα συμμετοχικά συμφέροντα περιλαμβάνονται στις οικονομικές καταστάσεις σε ενδεδειγμένα ποσά και κάθε προκύπτουσα προσαρμογή αποτίμησης ή κατανομής καταγράφεται ως ενδείκνυται.

γ) Ισχυρισμοί για την παρουσίαση και τη γνωστοποίηση

- Πραγματοποίηση, δικαιώματα και δεσμεύσεις, γνωστοποιούμενα γεγονότα, συναλλαγές και άλλα θέματα έχουν συμβεί και αφορούν την οικονομική μονάδα
- Πληρότητα, όλες οι γνωστοποιήσεις που έπρεπε να έχουν περιληφθεί στις οικονομικές καταστάσεις, έχουν πράγματι περιληφθεί
- Ταξινόμηση και κατανόηση, οι χρηματοοικονομικές πληροφορίες παρουσιάζονται και περιγράφονται κατάλληλα και οι γνωστοποιήσεις διατυπώνονται με σαφήνεια
- Ακρίβεια και αποτίμηση, οι χρηματοοικονομικές και άλλες πληροφορίες γνωστοποιούνται εύλογα και στα ενδεδειγμένα ποσά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΟΥΣΙΩΔΕΣ ΜΕΓΕΘΟΣ

6.1 Έννοια και Καθορισμός

Ο προσδιορισμός από τον ελεγκτή του ουσιώδους μεγέθους είναι θέμα επαγγελματικής κρίσης και επηρεάζεται από την αντίληψή του για τις ανάγκες των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων. Το ουσιώδες μέγεθος στο πλαίσιο του ελέγχου των οικονομικών καταστάσεων, αντιπροσωπεύει το μέγιστο ποσό των μη διορθωμένων και μη εντοπισμένων λαθών που μπορεί να περιλαμβάνονται στις οικονομικές καταστάσεις και η ύπαρξή τους δεν επηρεάζει τις αποφάσεις των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων.

Ο καθορισμός του ουσιώδους μεγέθους προϋποθέτει την άσκηση επαγγελματικής κρίσης. Συχνά εφαρμόζεται ένα ποσοστό σε επιλεγμένο οικονομικό μέγεθος για τον καθορισμό του ουσιώδους μεγέθους για τις οικονομικές καταστάσεις ως ένα σύνολο. Οι παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν το κατάλληλο οικονομικό μέγεθος περιλαμβάνουν(ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ, 2017):

- Τα στοιχεία των οικονομικών καταστάσεων
- Το εάν υπάρχουν κονδύλια επί των οποίων η προσοχή των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων της συγκεκριμένης οικονομικής μονάδας εστιάζεται σ' αυτά
- Τη φύση της οικονομικής μονάδας, το σημείο του κύκλου ζωής της στο οποίο βρίσκεται αυτή, καθώς και τον κλάδο και το οικονομικό περιβάλλον στο οποίο λειτουργεί
- Τη δομή ιδιοκτησίας της οικονομικής μονάδας και τον τρόπο χρηματοδότησής της
- Τη σχετική μεταβλητότητα του επιλεγέντος οικονομικού μεγέθους

Εάν ο ελεγκτής συμπεράνει κατά τον έλεγχο του ότι είναι ενδεδειγμένο ένα χαμηλότερο ουσιώδες μέγεθος για τις οικονομικές καταστάσεις από εκείνο που αρχικά καθορίστηκε, τότε πρέπει να εξετάσει εάν είναι αναγκαίο να αναθεωρήσει και το ουσιώδες μέγεθος εκτέλεσης, καθώς και αν η φύση, ο χρόνος και η έκταση των περαιτέρω ελεγκτικών διαδικασιών παραμένουν ενδεδειγμένα(ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ, 2017).

6.2 Υπολογισμός του ουσιώδες μεγέθους

Το Ουσιώδες Μέγεθος είναι θέμα επαγγελματικής κρίσης και όχι μία μηχανική διαδικασία υπολογισμού ενός ποσού. Για το λόγο αυτό δεν παρέχεται στο ΔΠΕ συγκεκριμένος τρόπος υπολογισμού. Αναφέρεται όμως ότι, ως αφετηρία για τον υπολογισμό του ποσού που θα θεωρηθεί ότι επηρεάζει τις αποφάσεις των χρηστών, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ένα ποσοστό επί ενός επιλεγμένου σημείου αναφοράς.

Ως σημείο αναφοράς (βάση υπολογισμού) που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί, αναφέρονται τα εξής(Γιαννόπουλος, 2016):

- Κέρδη προ φόρων.
- Σύνολο εσόδων.
- Μικτό κέρδος.
- Σύνολο εξόδων.
- Συνολική καθαρή θέση.

Βάση υπολογισμού

Στους παράγοντες που επηρεάζουν την κρίση του ελεγκτή για την επιλογή της κατάλληλης βάσης υπολογισμού του Γενικού Επιπέδου Ουσιώδους Μεγέθους, ανάλογα με τις περιστάσεις του συγκεκριμένου ελέγχου Οικονομικών Καταστάσεων, περιλαμβάνονται τα εξής (Thorton, 1990):

- Τα στοιχεία των Οικονομικών Καταστάσεων (σύνολο ενεργητικού, καθαρή θέση, έσοδα, δαπάνες, εισόδημα από συνεχιζόμενες δραστηριότητες).
- Τα μεγέθη στα οποία είναι επικεντρωμένη η προσοχή των χρηστών.
- Η φύση της ελεγχόμενης οντότητας, η φάση του οικονομικού κύκλου στον οποίο βρίσκεται (π.χ. αν βρίσκεται στην φάση έναρξης δραστηριότητάς της, το σύνολο των εσόδων ενδεχομένως να μην είναι κατάλληλο κριτήριο), το οικονομικό περιβάλλον στο οποίο λειτουργεί.
- Το ιδιοκτησιακό καθεστώς (πολυμετοχική, οικογενειακή κ.λπ.)

- Ο τρόπος με τον οποίο χρηματοδοτείται (από ξένα ή από ίδια κεφάλαια κ.λπ.)
- Η σχετική μεταβλητότητα των διάφορων μεγεθών (π.χ. τα κέρδη συνήθως είναι πολύ πιο ευμετάβλητα και επομένως λιγότερο κατάλληλα από το ενεργητικό ή τα έσοδα ή την καθαρή θέση).
- Η βάση υπολογισμού του Ουσιώδους Μεγέθους προηγούμενων περιόδων και τυχόν σημαντικές έκτακτες μεταβολές που επήλθαν κατά την τρέχουσα περίοδο και επηρέασαν τα σχετικά μεγέθη.

Ποσοστό υπολογισμού

Για την επιλογή του ποσοστού που θα χρησιμοποιηθεί επίσης απαιτείται άσκηση επαγγελματικής κρίσης ενώ η βάση που θα επιλεγεί καθορίζει σε σημαντικό βαθμό και το ποσοστό. Έτσι, αν επιλεγεί ως βάση υπολογισμού το μέγεθος των Κερδών προ φόρων από συνεχιζόμενες δραστηριότητες, το ποσοστό που ενδεχομένως θα επέλεγε ο ελεγκτής ανέρχεται σε 5%, ενώ στη περίπτωση που θα επέλεγε ως βάση τα Συνολικά έσοδα (ή το σύνολο των δαπανών σε μία μη κερδοσκοπική οντότητα) το ποσοστό θα μπορούσε να είναι 1%.

Τόσο στα ΔΠΕ όσο και στον οδηγό της IFAC δεν παρέχονται πληροφορίες σε σχέση με τη χρησιμοποίηση ανώτατου, κατώτατου ή ενδιάμεσου ποσοστού. Συνήθως η κλιμάκωση γίνεται αντιστρόφως ανάλογα με το μέγεθος της ελεγχόμενης οντότητας (και το αντίστοιχο ύψος των μεγεθών βάσης). Δηλαδή όσο πιο μεγάλα τα ποσά βάσης τόσο μικρότερο το ποσοστό.

Επίσης συνήθως λαμβάνονται υπόψη παράγοντες που αφορούν τους χρήστες των Οικονομικών Καταστάσεων. Έτσι, π.χ., αν μία οντότητα είναι εισηγμένη, πολυμετοχική και με υψηλό επίπεδο δανεισμού, θα χρησιμοποιηθεί μικρότερο ποσοστό απ' ό,τι σε μία οικογενειακή επιχείρηση χωρίς μεγάλη έκθεση σε δανεισμό. Δηλαδή όσο πιο περιορισμένοι οι χρήστες και η αναζητούμενη από αυτούς ακρίβεια τόσο μεγαλύτερο το χρησιμοποιούμενο ποσοστό(ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ, 2018).

6.3 Ουσιώδες μέγεθος εκτέλεσης

Το Ουσιώδες Μέγεθος Εκτέλεσης (Performance Materiality) αντιπροσωπεύει το ποσό ή τα ποσά που τίθενται από τον ελεγκτή σε μικρότερο επίπεδο από το Γενικό Επίπεδο Ουσιώδους Μεγέθους, ώστε να μειώνεται σε κατάλληλα χαμηλό επίπεδο η πιθανότητα το άθροισμα των μη διορθωμένων και μη εντοπισμένων σφαλμάτων να υπερβαίνει το Γενικό Επίπεδο Ουσιώδους Μεγέθους.

Δηλαδή για τους σκοπούς του ελέγχου βάσει των ΔΠΕ το Ουσιώδες Μέγεθος Εκτέλεσης καθορίζεται σε ποσό μικρότερο από το Γενικό Ουσιώδες Μέγεθος, έτσι ώστε να διασφαλιστεί ότι(Ρούσου, 2015):

- Σφάλματα μικρότερα από το Γενικό Επίπεδο Ουσιώδους Μεγέθους (τα οποία όμως ως σύνολο το ξεπερνούν), θα εντοπιστούν και
- Θα υπάρχει ένα περιθώριο ασφαλείας για τα σφάλματα που δεν θα εντοπισθούν από τον έλεγχο (κίνδυνος μη εντοπισμού, Detection Risk).

Σύμφωνα με την § A12 του ΔΠΕ 320, ο καθορισμός του Ουσιώδους Μεγέθους Εκτέλεσης δεν είναι απλός μηχανικός υπολογισμός. Προϋποθέτει την άσκηση επαγγελματικής κρίσης και επηρεάζεται από(Ρούσου, 2015):

- Τη φύση και την έκταση των σφαλμάτων που έχουν εντοπιστεί σε προηγούμενους ελέγχους (εάν υπάρχει τέτοια εμπειρία).
- Τη γνώση για την ελεγχόμενη εταιρεία, και συνεπώς από τις προσδοκίες του ελεγκτή σχετικά με τις ανακρίβειες που αναμένονται στην υπό έλεγχο χρήση.

6.4 Ειδικό επίπεδο ουσιώδους μεγέθους

Εάν, σύμφωνα με την επαγγελματική κρίση του ελεγκτή, για μία ή περισσότερες συγκεκριμένες κατηγορίες συναλλαγών, υπολοίπων λογαριασμών ή γνωστοποιήσεων, το Γενικό Επίπεδο Ουσιώδους Μεγέθους, όπως υπολογίστηκε ανωτέρω, δεν αντανακλά τις προσδοκίες/απαιτήσεις των χρηστών, είναι δυνατόν να καθορίζεται Ειδικό Επίπεδο Ουσιώδους Μεγέθους που θα εφαρμόζεται σε εκείνες τις ειδικές κατηγορίες συναλλαγών, υπολοίπων λογαριασμών ή γνωστοποιήσεων (ΔΠΕ 320, §10).

Ως ενδεικτικές περιπτώσεις αναφέρονται (§Α10)(Καραμάνης, 2008):

- Συναλλαγές με συγγενή πρόσωπα (φυσικά και νομικά).
- Αμοιβές της διοίκησης.
- Ειδικής φύσης γνωστοποιήσεις που θεωρούνται σημαντικές λόγω του κλάδου στον οποίο δραστηριοποιείται η επιχείρηση (π.χ. έξοδα έρευνας και ανάπτυξης για φαρμακευτικές επιχειρήσεις).
- Ειδικά θέματα που γνωστοποιούνται χωριστά στις Οικονομικές Καταστάσεις και στα οποία επικεντρώνεται η προσοχή των χρηστών (π.χ. μία νεοαποκτηθείσα θυγατρική επιχείρηση).

6.5 Τεκμηρίωση στο φάκελο ελέγχου

Στον φάκελο ελέγχου θα πρέπει απαραίτητα να υπάρχει τεκμηρίωση για τα ακόλουθα ποσά και τους παράγοντες που λήφθηκαν υπόψη κατά τον καθορισμό τους(Ρούσου, 2015):

- Γενικό Επίπεδο Ουσιώδους Μεγέθους (ΓΕΟΜ).
- Ειδικό Επίπεδο Ουσιώδους Μεγέθους, εφόσον συντρέχει περίπτωση.
- Ουσιώδες Μέγεθος Εκτέλεσης (ΟΜΕ).
- Τυχόν αναθεωρήσεις των πιο πάνω κατά την εξέλιξη του ελέγχου.

Το ελάχιστο περιεχόμενο μιας επαρκούς τεκμηρίωσης περιλαμβάνει αναφορά στα εξής(Ρούσου, 2015):

- Ποιοι είναι οι κυριότεροι χρήστες των Οικονομικών Καταστάσεων.
- ΓΕΟΜ προηγούμενης χρήσης.
- Φύλλο υπολογισμών.
- Το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει ο ελεγκτής λαμβάνοντας υπόψη τα προηγούμενα και αιτιολόγηση της επιλογής του.
- Συζήτηση για το ΓΕΟΜ με τη διοίκηση.
- Υπολογισμός ΟΜΕ με βάση τον τύπο των σφαλμάτων που είχαν εντοπισθεί σε προηγούμενες χρήσεις (Κίνδυνος Ουσιώδους Σφάλματος).
- Τυχόν Ειδικό ΕΟΜ – ΟΜΕ.

6.6 Καθορισμός επιπέδου ασήμαντων σφαλμάτων και ανεκτό

σφάλμα

Ο ελεγκτής μπορεί να καθορίζει ένα ποσοτικό όριο κάτω από το οποίο τα σφάλματα θα θεωρούνται σαφώς ασήμαντα και δεν θα απαιτείται να συγκεντρωθούν, δεδομένου ότι ο ελεγκτής προσδοκά ότι η συγκέντρωση τέτοιων ποσών δεν θα έχει ουσιώδη επίδραση επί των Οικονομικών Καταστάσεων.

Στο θέμα των Ασήμαντων Σφαλμάτων (Trivial Misstatement) αναφέρεται το ΔΠΕ 450 «Αξιολόγηση σφαλμάτων που εντοπίζονται κατά τη διάρκεια του ελέγχου», §5 και §A2(Καραμάνης, 2008):

- Ο ελεγκτής πρέπει να συγκεντρώνει τα σφάλματα που εντοπίζονται κατά τη διάρκεια του ελέγχου, εκτός από εκείνα που είναι καθαρά επουσιώδη.
- Ο ελεγκτής μπορεί να καθορίζει ποσό κάτω από το οποίο τα σφάλματα είναι σαφώς ασήμαντα και δεν χρειάζεται να συγκεντρωθούν, επειδή ο ελεγκτής προσδοκά ότι η συγκέντρωση τέτοιων ποσών σαφώς δεν θα έχει ουσιώδη επίδραση επί των οικονομικών καταστάσεων. “Σαφώς ασήμαντο” δεν είναι το ίδιο με το “μη ουσιώδες”. Τα θέματα που είναι σαφώς ασήμαντα είναι σε εντελώς διαφορετική (μικρότερη) τάξη μεγέθους από το Ουσιώδες Μέγεθος που καθορίζεται σύμφωνα με το ΔΠΕ 320, και πρόκειται για θέματα που είναι σαφώς χωρίς συνέπειες, είτε λαμβάνονται ατομικά είτε αθροιστικά και είτε κρίνονται με οποιαδήποτε κριτήρια μεγέθους, φύσης ή περιστάσεων. Όταν υπάρχει οποιαδήποτε αβεβαιότητα για το εάν ένα ή περισσότερα στοιχεία είναι σαφώς ασήμαντα, το θέμα θεωρείται ότι δεν είναι σαφώς ασήμαντο».

Όπως προκύπτει από τα ανωτέρω, το όριο για τον χαρακτηρισμό των σφαλμάτων ως «ασήμαντων» χρησιμοποιείται αποκλειστικά κατά τη συγκέντρωση των σφαλμάτων, ώστε στη συνέχεια να γίνει αξιολόγησή τους.

Σε σχέση με τον υπολογισμό του ποσού δεν παρέχονται περαιτέρω οδηγίες ούτε στα ΔΠΕ αλλά ούτε και στον οδηγό της IFAC. Το Επίπεδο Καθορισμού Ασήμαντων

Σφαλμάτων συνήθως προσδιορίζεται σαν ποσοστό από 1% έως 5% επί του Γενικού Επιπέδου Ουσιώδους Μεγέθους (Overall Materiality).

Αντίστοιχα, η έννοια του Ανεκτού Σφάλματος ορίζεται στο ΔΠΕ 530 «Ελεγκτική δειγματοληψία», §5(θ) και Α3. Σύμφωνα με τον ορισμό, Ανεκτό Σφάλμα είναι το χρηματικό ποσό που ορίζει ο ελεγκτής και σε σχέση με το οποίο επιδιώκει να αποκτήσει κατάλληλο επίπεδο διασφάλισης ότι το πραγματικό σφάλμα στον πληθυσμό δεν υπερβαίνει το ποσό που έχει ορίσει.

Πρακτικά το Ανεκτό Σφάλμα είναι η εφαρμογή του Ουσιώδους Μεγέθους Εκτέλεσης σε μία συγκεκριμένη ελεγκτική διαδικασία δειγματοληψίας. Σύμφωνα με τον Οδηγό της IFAC για τις ΜμΕ, το Ανεκτό Σφάλμα μπορεί να είναι το ίδιο ή ένα ποσό μικρότερο από το Ουσιώδες Μέγεθος Εκτέλεσης (Καραμάνης, 2008).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΕΛΕΓΚΤΗ ΣΕ ΚΙΝΔΥΝΟΥΣ ΚΑΙ ΣΦΑΛΜΑΤΑ

7.1 Γενικές αντιδράσεις

Ο ελεγκτής πρέπει να σχεδιάσει και να εφαρμόσει γενικές αντιδράσεις για την αντιμετώπιση των εκτιμώμενων κινδύνων ουσιώδους σφάλματος σε επίπεδο οικονομικών καταστάσεων. Αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν (Λουμιώτης & Τζίφας, 2012):

- Την επισήμανση στην ομάδα ελέγχου της ανάγκης να διατηρείται επαγγελματικός σκεπτικισμός
- Το διορισμό πιο έμπειρου προσωπικού ή ατόμων με ειδικές δεξιότητες ή τη χρήση ειδημόνων
- Την ενίσχυση της εποπτείας
- Την ενσωμάτωση πρόσθετων στοιχείων μη προβλεψιμότητας κατά την επιλογή περαιτέρω ελεγκτικών διαδικασιών που πρόκειται να εκτελεσθούν
- Την πραγματοποίηση γενικών αλλαγών στη φύση, το χρόνο και την έκταση των ελεγκτικών διαδικασιών

7.2 Περαιτέρω ελεγκτικές διαδικασίες

Ο ελεγκτής πρέπει να σχεδιάσει και να εκτελέσει περαιτέρω ελεγκτικές διαδικασίες των οποίων η φύση, ο χρόνος και η έκταση βασίζονται και αντιδρούν στους εκτιμώμενους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος σε επίπεδο ισχυρισμού. Η εκτίμηση του ελεγκτή για τους εντοπισμένους κινδύνους σε επίπεδο ισχυρισμού παρέχει μια βάση για την επιλογή της κατάλληλης ελεγκτικής προσέγγισης για το σχεδιασμό και την εκτέλεση περαιτέρω ελεγκτικών διαδικασιών. Για παράδειγμα, ο ελεγκτής μπορεί να κρίνει ότι:

α) μόνο με εκτέλεση δοκιμασιών δικλίδων μπορεί να επιτύχει αποτελεσματική αντίδραση στον εκτιμώμενο κίνδυνο ουσιώδους σφάλματος για ένα συγκεκριμένο ισχυρισμό

β)η διενέργεια μόνο ουσιαστικών διαδικασιών είναι κατάλληλη για συγκεκριμένους ισχυρισμούς και για το λόγο αυτό εξαιρεί την επίδραση δικλίδων από τη σχετική εκτίμηση κινδύνου

γ)μια συνδυασμένη προσέγγιση η οποία χρησιμοποιεί τόσο τις δοκιμασίες δικλίδων όσο και τις ουσιαστικές διαδικασίες είναι μια αποτελεσματική προσέγγιση

2.2)Ο ελεγκτής πρέπει να σχεδιάσει και να εκτελέσει δοκιμασίες δικλίδων για να αποκτήσει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια ως προς τη λειτουργική αποτελεσματικότητα των σχετικών δικλίδων, εάν:

α)η εκτίμηση των κινδύνων ουσιώδους σφάλματος σε επίπεδο ισχυρισμού περιλαμβάνει μια προσδοκία ότι οι δικλίδες λειτουργούν αποτελεσματικά

β)οι ουσιαστικές διαδικασίες από μόνες τους δεν μπορούν να παρέχουν επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια σε επίπεδο ισχυρισμού

2.3)Εάν ο ελεγκτής αποκτήσει ελεγκτικά τεκμήρια για τη λειτουργική αποτελεσματικότητα των δικλίδων κατά τη διάρκεια μιας ενδιάμεσης περιόδου, πρέπει να αποκτήσει ελεγκτικά τεκμήρια για σημαντικές αλλαγές στις δικλίδες αυτές μεταγενέστερα της ενδιάμεσης περιόδου και να προσδιορίσει τα πρόσθετα ελεγκτικά τεκμήρια που πρέπει να αποκτηθούν για το υπόλοιπο της περιόδου.

2.4)Κατά τον προσδιορισμό του εάν είναι ενδεδειγμένο να χρησιμοποιηθούν ελεγκτικά τεκμήρια που αποκτήθηκαν σε προηγούμενους ελέγχους σχετικά με τη λειτουργική αποτελεσματικότητα των δικλίδων και αν ναι, τη διάρκεια της χρονικής περιόδου που μπορεί να μεσολαβήσει πριν ξαναδοκιμαστεί μια δικλίδα, ο ελεγκτής πρέπει να εξετάσει τα ακόλουθα:

Την αποτελεσματικότητα άλλων στοιχείων των εσωτερικών δικλίδων, περιλαμβανομένων του περιβάλλοντος δικλίδων, της παρακολούθησής τους από την οικονομική μονάδα και της διαδικασίας εκτίμησης κινδύνου

Τους κινδύνους που προκύπτουν από τα χαρακτηριστικά των δικλίδων, περιλαμβανομένου του εάν είναι χειρόγραφες ή αυτοματοποιημένες

Την αποτελεσματικότητα των γενικών δικλίδων της τεχνολογίας της πληροφορικής

Την αποτελεσματικότητα της δικλίδας και της εφαρμογής της από την οικονομική μονάδα, περιλαμβανομένων της φύσης και της έκτασης των αποκλίσεων

κατά την εφαρμογή της που σημειώθηκαν σε προηγούμενους ελέγχους, καθώς και του εάν υπήρξαν αλλαγές στο προσωπικό που επηρεάζουν σημαντικά την εφαρμογή της

Εάν η έλλειψη μιας αλλαγής σε μια συγκεκριμένη δικλίδα θέτει ένα κίνδυνο λόγω μεταβαλλόμενων περιστάσεων και

Τους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος και την έκταση της εμπιστοσύνης επί της δικλίδας

2.5) Όταν αξιολογείται η λειτουργική αποτελεσματικότητα των σχετικών δικλίδων, ο ελεγκτής πρέπει να αξιολογήσει εάν σφάλματα τα οποία έχουν εντοπιστεί από ουσιαστικές διαδικασίες υποδηλώνουν ότι οι δικλίδες δεν λειτουργούν αποτελεσματικά.

Εάν εντοπίστηκαν αποκλίσεις από δικλίδες επί των οποίων ο ελεγκτής προτίθεται να στηριχθεί, τότε πρέπει να αξιολογήσει εάν:

α) οι δοκιμασίες δικλίδων που έχουν πραγματοποιηθεί παρέχουν μια κατάλληλη βάση για την στήριξη επί των δικλίδων αυτών

β) πρόσθετες δοκιμασίες δικλίδων είναι απαραίτητες ή

γ) οι ενδεχόμενοι κίνδυνοι σφάλματος πρέπει να αντιμετωπιστούν χρησιμοποιώντας ουσιαστικές διαδικασίες

2.6.) Ουσιαστικές διαδικασίες

Ανεξάρτητα από τους εκτιμώμενους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος, ο ελεγκτής πρέπει να σχεδιάσει και να εκτελέσει ουσιαστικές διαδικασίες για κάθε ουσιώδη κατηγορία συναλλαγών, υπόλοιπο λογαριασμού και γνωστοποίηση. Η απαίτηση αυτή υπονοεί ότι η εκτίμηση κινδύνου του ελεγκτή είναι θέμα κρίσης και έτσι μπορεί να μην εντοπίσει όλους τους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος και υπάρχουν ενδογενείς περιορισμοί στις εσωτερικές δικλίδες, περιλαμβανομένης της παραβίασης από τη διοίκηση.

Α) Που σχετίζονται με τη διαδικασία κλεισίματος των οικονομικών καταστάσεων:

Συμφωνία των οικονομικών καταστάσεων με τα λογιστικά αρχεία

Εξέταση σημαντικών ημερολογιακών εγγραφών και άλλων προσαρμογών που έγιναν κατά τη διάρκεια της κατάρτισης των οικονομικών καταστάσεων

B) Σε αντίδραση προς σημαντικούς κινδύνους

Εάν ο ελεγκτής έχει διαπιστώσει ότι ένας εκτιμώμενος κίνδυνος ουσιώδους σφάλματος σε επίπεδο ισχυρισμού είναι σημαντικός κίνδυνος, τότε πρέπει να εκτελέσει ουσιαστικές διαδικασίες σε αντίδραση ειδικά στο συγκεκριμένο κίνδυνο. Όταν η προσέγγιση σε ένα σημαντικό κίνδυνο αποτελείται μόνο από ουσιαστικές διαδικασίες, αυτές οι διαδικασίες πρέπει να περιλαμβάνουν δοκιμασίες λεπτομερειών.

Γ) Χρόνος εκτέλεσης

Εάν ουσιαστικές διαδικασίες εκτελούνται σε μια ενδιάμεση ημερομηνία, ο ελεγκτής πρέπει να καλύψει την περίοδο που απομένει εκτελώντας:

Ουσιαστικές διαδικασίες, σε συνδυασμό με δοκιμασίες δικλίδων για την απομένουσα περίοδο

Εάν ο ελεγκτής αποφασίσει ότι αυτό είναι επαρκές, περαιτέρω ουσιαστικές διαδικασίες μόνο.

7.3 Επάρκεια παρουσίασης, γνωστοποίησης και ελεγκτικών τεκμηρίων

Ο ελεγκτής πρέπει να αξιολογήσει κατά πόσον τα τεκμήρια που συγκεντρώθηκαν είναι επαρκή και κατάλληλα προκειμένου να μειώσει τον ελεγκτικό κίνδυνο σε ένα αποδεκτά χαμηλό επίπεδο. Η διαδικασία αξιολόγησης περιλαμβάνει την εξέταση τόσο των τεκμηρίων που στηρίζουν, όσο και των τεκμηρίων που φαίνονται να έρχονται σε αντίθεση με την έκθεση ελέγχου, το συμπέρασμα ή τη γνώμη περί της συμμόρφωσης ή μη. Περιλαμβάνει επίσης την επαναξιολόγηση του επιπέδου σημαντικότητας. Μετά την αξιολόγηση της επάρκειας και καταλληλότητας των τεκμηρίων, ο ελεγκτής θα πρέπει να εξετάσει τον καλύτερο τρόπο διαμόρφωσης συμπεράσματος/γνώμης βάσει των συγκεκριμένων τεκμηρίων.

Αν τα ελεγκτικά τεκμήρια που προέρχονται από μία πηγή έρχονται σε αντίθεση με αυτά που προέρχονται από μία άλλη, ή αν υπάρχουν αμφιβολίες σχετικά με την αξιοπιστία των πληροφοριών που χρησιμοποιούνται ως τεκμήρια, ο ελεγκτής θα

πρέπει να προσδιορίσει τις επιπλέον ελεγκτικές διαδικασίες που πρέπει να διενεργήσει για την επίλυση του ζητήματος. Σε περίπτωση μη δυνατότητας επίλυσης του, μπορεί να ιεραρχήσει τα ελεγκτικά τεκμήρια ανάλογα με το βαθμό αξιοπιστίας τους (π.χ. αν προέρχονται από εξωτερικές πηγές) προκειμένου να καταλήξει σε τι πραγματικά ισχύει.

Έτσι, η κρίση του ελεγκτή ως προς το τι συνιστά επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια επηρεάζεται από παράγοντες όπως οι ακόλουθοι(ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ, 2017):

- Η σημασία του ενδεχόμενου σφάλματος σε ισχυρισμό και η πιθανότητα αυτό να έχει ουσιώδη επίπτωση, ατομικά ή αθροιστικά με άλλα δυνητικά σφάλματα επί των οικονομικών καταστάσεων
- Η αποτελεσματικότητα των αντιδράσεων της διοίκησης και των δικλίδων για την αντιμετώπιση των κινδύνων
- Η εμπειρία που αποκτήθηκε στη διάρκεια προηγούμενων ελέγχων αναφορικά με παρόμοια ενδεχόμενα σφάλματα
- Τα αποτελέσματα ελεγκτικών διαδικασιών που εκτελέστηκαν, περιλαμβανομένου του εάν τέτοιες ελεγκτικές διαδικασίες εντόπισαν συγκεκριμένες περιπτώσεις απάτης ή λάθους
- Η πηγή και η αξιοπιστία των διαθέσιμων πληροφοριών
- Η πειστικότητα των ελεγκτικών τεκμηρίων
- Η κατανόηση της οικονομικής μονάδας και του περιβάλλοντός της, περιλαμβανομένων των εσωτερικών δικλίδων της.

7.4 Αξιολόγηση και γνωστοποίηση σφαλμάτων

Καθώς ολοκληρώνονται οι ελεγκτικές διαδικασίες, η ομάδα ελέγχου πρέπει να καταγράφει και να συνοψίζει τα σφάλματα που εντοπίζονται μέσω των δοκιμασιών. Σφάλμα είναι η διαφορά μεταξύ του ποσού, της ταξινόμησης, της παρουσίασης στοιχείου ή των σχετικών με αυτό γνωστοποιήσεων στις οικονομικές καταστάσεις με το αντίστοιχο ποσό, την ταξινόμηση, την παρουσίαση ή τις σχετικές με αυτό γνωστοποιήσεις που θα απαιτούνταν από το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής πληροφόρησης. Επίσης, τα σφάλματα μπορεί να προκύπτουν από λάθος ή απάτη.

Η αξιολόγηση και γνωστοποίηση αποτελούν τη διαδικασία που ολοκληρώνει το ελεγκτικό έργο. Στο πλαίσιο της αξιολόγησης της επίδρασης των σφαλμάτων που καταγράφονται κατά τη διάρκεια του ελέγχου, καθώς και για την κοινοποίησή τους προς τη διοίκηση και προς εκείνους που είναι επιφορτισμένοι με τη διακυβέρνηση του ελεγχόμενου φορέα, είναι χρήσιμο να γίνει διάκριση μεταξύ των σφαλμάτων ως ακολούθως(ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ, 2017):

- Πραγματικό σφάλμα : είναι σφάλμα για το οποίο δεν υπάρχει αμφιβολία.
- Σφάλμα κρίσης: είναι διαφορά που ανακύπτει α) από κρίσεις της διοίκησης σχετικά με λογιστική εκτίμηση που ο ελεγκτής θεωρεί μη εύλογη, ή β) από επιλογή και εφαρμογή λογιστικής πολιτικής που ο ελεγκτής θεωρεί μη ενδεδειγμένη.
- Προβαλλόμενο σφάλμα: είναι το σφάλμα που προκύπτει από αναγωγή στον πληθυσμό του σφάλματος που εντοπίστηκε στο σχετικό δείγμα (βλ Ενότητα 6.3: Ελεγκτική Δειγματοληψία).

Περαιτέρω, η ομάδα ελέγχου πρέπει να συγκεντρώνει τα σφάλματα που εντοπίζονται κατά τη διάρκεια του ελέγχου, εκτός από εκείνα που είναι σαφώς επουσιώδη. Η ίδια η ομάδα μπορεί να καθορίσει ένα ποσό κάτω από το οποίο τα σφάλματα είναι σαφώς ασήμαντα και ουσιαστικά αγνοούνται, διότι είτε μεμονωμένα, είτε αθροιστικά, δεν έχουν καμία ουσιώδη επίδραση επί των οικονομικών καταστάσεων σύμφωνα με οποιοδήποτε κριτήριο μεγέθους, φύσης ή περιστάσεων. Έτσι, όταν υπάρχει οποιαδήποτε αβεβαιότητα για το εάν ένα ή περισσότερα στοιχεία είναι σαφώς επουσιώδη, το θέμα θεωρείται ότι δεν είναι σαφώς ασήμαντο.

Ακολούθως, η ομάδα ελέγχου οφείλει να γνωστοποιεί εγκαίρως και στο κατάλληλο επίπεδο διοίκησης του ελεγχόμενου φορέα, όλα τα σφάλματα που συγκεντρώθηκαν κατά τη διάρκεια του ελέγχου (εκτός αν υφίσταται απαγόρευση από νόμο ή κανονισμό) και να ζητά τη διόρθωσή τους. Η εν λόγω γνωστοποίηση από την ομάδα ελέγχου ορισμένων σφαλμάτων προς τη διοίκηση ή άλλα αρμόδια πρόσωπα εντός του φορέα, μπορεί να τίθεται σε περιορισμούς από τις επιταγές κάποιου νόμου ή κανονισμού.

Για παράδειγμα, νόμος ή κανονισμός ενδέχεται να απαγορεύει γνωστοποίηση ή άλλη ενέργεια η οποία μπορεί να προκαταβάλλει την έρευνα για πραγματική ή εικαζόμενη απάτη/παράνομη πράξη από την αρμόδια αρχή (π.χ. εισαγγελική έρευνα). Σε ορισμένες περιπτώσεις, η ομάδα ελέγχου ή αρμόδιο ιεραρχικά ανώτερο όργανο

εντός του Ελεγκτικού Συνεδρίου, θα πρέπει να επιλύσει την πιθανή σύγκρουση μεταξύ της υποχρέωσης της ομάδας ελέγχου για εμπιστευτικότητα και της υποχρέωσης για επικοινωνία.

Η έγκαιρη γνωστοποίηση των σφαλμάτων στο κατάλληλο επίπεδο διοίκησης είναι σημαντική επειδή παρέχει τη δυνατότητα στη διοίκηση του φορέα να αξιολογεί εάν πράγματι πρόκειται για σφάλματα, να ενημερώνει σχετικά την ομάδα ελέγχου εφόσον διαφωνεί με τα ευρήματα/σφάλματα και να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα. Κατά κανόνα το κατάλληλο επίπεδο διοίκησης είναι το πρόσωπο, ή τα πρόσωπα που διαθέτουν την ευθύνη αλλά και την αρμοδιότητα να αξιολογήσουν τα σφάλματα και να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για τη διόρθωσή τους.

Ενδέχεται να κριθεί αναγκαίο η διοίκηση του φορέα, μετά από υπόδειξη της ομάδας ελέγχου, να εξετάσει μία κατηγορία συναλλαγών, ένα υπόλοιπο λογαριασμού ή μία γνωστοποίηση, ώστε να καθορίσει το ποσό του πραγματικού σφάλματος και να κάνει τις απαραίτητες διορθώσεις στις οικονομικές καταστάσεις. Αφού η διοίκηση διορθώσει τα εντοπισμένα σφάλματα, η ομάδα ελέγχου πρέπει να εκτελέσει πρόσθετες ελεγκτικές διαδικασίες ώστε να επιβεβαιώσει ότι δεν παραμένουν σφάλματα. Σχετική υπόδειξη μπορεί να διατυπωθεί από την ομάδα ελέγχου για παράδειγμα, όταν πραγματοποιείται προβολή στο συνολικό πληθυσμό των σφαλμάτων που εντοπίστηκαν στο δείγμα ελέγχου.

Σε περίπτωση που η διοίκηση αρνείται να διορθώσει μέρος ή το σύνολο των σφαλμάτων που της κοινοποίησε η ομάδα ελέγχου, τότε η τελευταία πρέπει να συζητήσει τους λόγους άρνησης της διοίκησης να προβεί στις σχετικές διορθώσεις και να τους λάβει υπόψη κατά την αξιολόγηση του κατά πόσον οι οικονομικές καταστάσεις ως σύνολο είναι απαλλαγμένες από ουσιώδες σφάλμα. Η αξιολόγηση αυτή πρέπει να περιλαμβάνει την εξέταση των ποιοτικών πτυχών των λογιστικών πρακτικών του φορέα, περιλαμβανομένων των ενδείξεων πιθανής μεροληψίας στις κρίσεις της διοίκησης.

Ενδείξεις μεροληψίας στις κρίσεις της διοίκησης που μπορεί να επηρεάζουν την αξιολόγηση της ομάδας ελέγχου αποτελούν(ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ, 2017):

- Η επιλεκτική διόρθωση σφαλμάτων που υπέπεσαν στην αντίληψη της διοίκησης κατά τη διάρκεια του ελέγχου (για παράδειγμα, διόρθωση

σφαλμάτων που επηρεάζουν αυξητικά τα έσοδα, αλλά όχι διόρθωση σφαλμάτων που επηρεάζουν μειωτικά τα έσοδα).

- Πιθανή μεροληψία της διοίκησης κατά τη διενέργεια λογιστικών εκτιμήσεων.

Τέλος, ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δίνεται, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η ομάδα ελέγχου κρίνει ότι θα πρέπει να επιβληθεί η διόρθωση με την έκδοση καταλογιστικής πράξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Η Ελεγκτική είναι ένας από τους πιο σημαντικούς κλάδους της Λογιστικής που έχει υποστεί πληθώρα μεταβολών. Ο εν λόγω κλάδος ασχολείται με τη διατύπωση αρχών και κανόνων που αφορούν τη διεξαγωγή οικονομικών ελέγχων, ενισχύεται και οριοθετείται από τα ΔΠΕ ενώ αποσκοπεί στην επαλήθευση της ειλικρίνειας των ισχυρισμών και των διαβεβαιώσεων τρίτων. Οι ισχυρισμοί αυτοί αφορούν κατά κανόνα οικονομικά ζητήματα.

Έχοντας ως μέτρο σύγκρισης τον ίδιο τον ελεγχόμενο οργανισμό, ο έλεγχος διακρίνεται σε δύο μεγάλες κατηγορίες τον εσωτερικό και τον εξωτερικό. Επιχειρώντας να αποδοθεί ένας ορισμός για την ελεγκτική διαδικασία αυτός μπορεί να λεχθεί ως εξής: «μία ανεξάρτητη, αντικειμενική, ασφαλής και συμβουλευτική δραστηριότητα σχεδιασμένη να προσθέτει αξία και να βελτιώνει τις λειτουργίες του οργανισμού. Βοηθάει ένα οργανισμό να επιτύχει τους αντικειμενικούς σκοπούς του προσφέροντας μία συστηματική επιστημονική προσέγγιση για την αποτίμηση και βελτίωση της αποτελεσματικότητας, της διαχείρισης κινδύνων και των διαδικασιών διοίκησης».

Την ύψιστη θέση στο έργο της ελεγκτικής διαδικασίας κατέχει ο ελεγκτής και η ελεγκτική ομάδα. Οι ελεγκτές, υποχρεούνται να υπακούν σε κώδικες συμπεριφοράς και ηθικής όπως η ακεραιότητα, η αντικειμενικότητα, η εμπιστευτικότητα και η επάρκεια. Περαιτέρω, το έργο της ελεγκτικής διαδικασίας, μπορεί να πραγματοποιηθεί τόσο από εσωτερικούς όσο και από εξωτερικούς ελεγκτές. Η ειδοποιός διαφοράς τους έγκειται στο γεγονός ότι οι εξωτερικοί ελεγκτές είναι εντελώς ανεξάρτητοι από την οικονομική οντότητα και ως εκ τούτου το έργο τους δεν υπόκειται καμία εξωγενή επιρροή. Αυτή η θεώρηση, βρίσκει σύμφωνη τη θεωρία και την ελεγκτική επιστήμη καθώς σε πληθώρα επιστημονικών ερευνών γίνεται λόγος για συσχέτιση της ποιότητας ελέγχου με τον εξωτερικό ελεγκτή καθώς και ότι η ανεξαρτησία πλήττεται σε περιπτώσεις μακροχρόνιας συνεργασίας.

Πλήγμα για τη διεξαγωγή του ελέγχου αποτελεί ο ελεγκτικός κίνδυνος όπου είναι ο κίνδυνος ο ελεγκτής να εκφράσει μη ενδεδειγμένη γνώμη ελέγχου ή να καταλήξει σε μη ενδεδειγμένα συμπεράσματα και ευρήματα, όταν οι οικονομικές καταστάσεις είναι ουσιωδώς εσφαλμένες. Περαιτέρω, υφίσταται και το ενδεχόμενο

του κινδύνου εντοπισμού δηλαδή ο κίνδυνος του ελεγκτή να μην εντοπίσει ένα ουσιώδες σφάλμα.

Από τα προαναφερόμενο συνάγεται πως ο ελεγκτής θα πρέπει να επιδεικνύει αφοσίωση στο έργο του ενώ οφείλει να είναι προετοιμασμένος με κάποιο σχέδιο ελέγχου. Αυτό θα περιλαμβάνει την εξέταση θεμάτων, όπως οι αναλυτικές διαδικασίες που πρέπει να εφαρμοστούν για την εκτίμηση κινδύνου, η απόκτηση γενικής κατανόησης του εφαρμοστέου νομικού και ρυθμιστικού πλαισίου της οικονομικής μονάδας, ο καθορισμός της σημαντικότητας, η συμμετοχή εμπειρογνομόνων και η εκτέλεση άλλων διαδικασιών εκτίμησης κινδύνου.

Περαιτέρω, απαιτείται ο σχεδιασμός επιπρόσθετων ελεγκτικών διαδικασιών καθώς και ο σχεδιασμός γενικών αντιδράσεων για την αντιμετώπιση των εκτιμώμενων κινδύνων ουσιώδους σφάλματος σε επίπεδο οικονομικών καταστάσεων. Επίσης, με την ολοκλήρωση των ελεγκτικών διαδικασιών θα πρέπει να ακολουθήσει η αξιολόγηση και η εκτίμηση τυχόν εντοπισμένων σφαλμάτων καθώς και η διάκρισή τους σε ουσιώδη και επουσιώδη.

Τέλος, από την ανάλυση όλων των ανωτέρω ζητημάτων, αξίζει να αναφερθούν οι σημαντικοί περιορισμοί κατά τη διεξαγωγή της εν λόγω έρευνας ενώ προέκυψαν νέα ζητήματα προς περαιτέρω διερεύνηση. Αρχικά, στους περιορισμούς μπορεί να αναφερθεί πως παρόλη την πληθώρα των έντυπων και διαδικτυακών πληροφοριών, αυτές δεν είναι ομαδοποιημένες και υπάρχει μεγάλη δυσκολία κατά τη διαδικασία της συλλογής τους. Επίσης, οι σημαντικότερες επιστημονικές ποσοτικές έρευνες έχουν πραγματοποιηθεί σε χώρες όπως οι ΗΠΑ η Κίνα και αλλού ενώ η Ελλάδα μειονεκτεί σε αυτό το κομμάτι. Έτσι, θα ήταν ενδιαφέρουσα η πραγματοποίηση ποσοτικών ερευνών και μετρήσεων σχετικά με το ποσοστό των εντοπισμένων ουσιωδών σφαλμάτων σε βάθος πενταετίας καθώς και η ταυτόχρονη εξέταση του αν τελικά η μακροχρόνια «συνεργασία» των ελεγκτών με τις επιχειρήσεις βλάπτει ή ωφελεί την ελεγκτική διαδικασία σε επίπεδο ποιότητας.

Βιβλιογραφία

Dechow, P., Ge, W. & Schrand, C., 2010. Understanding earnings quality: a review of the proxies, their determinants and their consequences. *Journal of accounting and economics*, p. 345.

Defond, M. & Zhang, J., 2014. A review of archival auditing research. *Journal of accounting and economics*, pp. 280-282.

Gul, F., Fung, S. & Jaggi, B., 2009. Earnings quality: Some evidence on the role of auditor tenure and auditors' industry expertise. *Journal of Accounting and Economics*, p. 268.

Hogan, C. & Martin, R., 2009. Risk shifts in the market for audits: an examination of changes in risk for "second tier" audit firms. *A Journal of Practice and Theory* , pp. 113-115.

Johnstone, K., Li, C. & Rupley, K., 2011. Changes in corporate governance associated with the revelation of internal control material weaknesses and their subsequent remediation.. *Contemporary Accounting Research*, pp. 356-359.

Knechel, R., Rouse, P. & Schelleman, C., 2009. A modified audit production framework: evaluating the relative efficiency of audit engagements.. *The Accounting Review*, p. 1610.

McMillan, J., 2006. *Policies & Procedures to Prevent Fraud and Embezzlement*. s.l.:John Wiley & Sons Inc..

PCAOB, 2011a. *Concept Release on Auditor Independence and Audit Firm Rotation*, s.l.: s.n.

PCAOB, 2011b. Concept release on possible revisions to PCAOB standards related to reports on audited financial statements. *PCAOB Release* .

Porter, B., Simon, J. & Hatherly, D., 2003. *Principals of external Auditing*. s.l.:John Wiley and Sons.

Spencer, P., 2001. *"The internal Auditor at Work – A practical Guide to Everyday Challenges"*. England: John Wiley & Sons Ltd.

Thorton, G., 1990. *«Audit Manual»*. s.l.:Longman.

Γιαννόπουλος, Π., 2016. *Αποτελέσματα ποιοτικών ελέγχων*, Αθήνα: Επιτροπή Λογιστικής Τυποποίησης & Ελέγχων.

Γρηγοράκος, Θ., 1989. *Γενικές Αρχές Ελεγκτικής*. s.l.:s.n.

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ, 2017. *Παραρτήματα κεφαλαίου 5ου*, s.l.: ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ.

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ, 2017. *Πραγματοποίηση του ελέγχου*, Αθήνα: s.n.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ, 2018. ΟΥΣΙΩΔΕΣ ΜΕΓΕΘΟΣ ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΕΝΟΣ ΕΛΕΓΧΟΥ. *ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ*, Issue 526.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 2002. Για την εταιρική διακυβέρνηση, θέματα μισθολογίου και άλλες διατάξεις. *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, Issue 110.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 2006. Οργάνωση συστήματος ελέγχου για τη διασφάλιση της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης του Κρατικού Προϋπολογισμού και των εκτός του Κρατικού Προϋπολογισμού φορέων και άλλες διατάξεις.. *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, Issue 210.

Ζωίτσας, Α., 2017. *ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ*. s.l.:ΣΟΦΙΑ.

Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών Ελλάδας, 2017. *Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου*, s.l.: Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών Ελλάδας.

Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών Ελλάδος, 2016. *Κώδικας Ηθικής*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://global.theiia.org/translations/PublicDocuments/Code-of-Ethics-Greek.pdf>

Καραμάνης, Κ., 2008. «*Σύγχρονη Ελεγκτική*». Αθήνα: Εκδόσεις Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Καραμάνης, Κ., 2008. *Σύγχρονη Ελεγκτική - Θεωρία και Πρακτική σύμφωνα με τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα*. Αθήνα: Εκδόσεις Εταιρίας Αξιοποίησης και Διαχειρίσεως της Περιουσίας του Ο.Π.Α..

Λουμιώτης, Β. & Τζίφας, Β., 2012. *Βασικές οδηγίες εφαρμογής ΔΠΕ*. Αθήνα: Σώμα Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών.

Νεγκάκης, Χ. & Ταχυνάκης, Π., 2013. *Σύγχρονα θέματα ελεγκτικής και εσωτερικού ελέγχου*. s.l.:Διπλογραφία.

Παπαδάτου, Θ., 2005. *Εσωτερικός και εξωτερικός έλεγχος Α.Ε.*. s.l.:Σάκκουλα.

Παπάς, Α., 1999. *Εισαγωγή στην ελεγκτική*. s.l.:Ευγενίου Μπένου.

Ρακιντζής, Λ., 2007. *ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΕΛΕΓΧΟΥ*, Αθήνα: Πολιτεία.

Ρούσου, Ρ., 2015. Ουσιώδες μέγεθος βάση των ΔΠΕ. *ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ*, Issue 16.

Στέφας, Σ., 2013. ΑΝΑΛΥΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΛΕΓΧΟΥ: ΕΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΕΓΚΤΕΣ. *ΕΡΕΥΝΕΣ*.

Χαραλάμπους, Γ., 2016. Το μοντέλο ελεγκτικού κινδύνου. *ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ*, Issue 22.